

**ХМЕЛЬНИЦЬКА МІСЬКА РАДА
УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ЕКОЛОГІЇ ТА КОНТРОЛЮ ЗА
БЛАГОУСТРОЄМ**

**ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ (СЕО)
ПРОЄКТУ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ
«ПРОГРАМИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА 2026 - 2030 РОКИ»**

**Хмельницький
2025**

Зміст

1. Зміст та основні цілі Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки, зв'язок з іншими документами державного планування.....	3
2. Характеристика поточного стану довкілля, у тому числі здоров'я населення, та прогнозні зміни цього стану, якщо документ державного планування не буде затверджено....	6
3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу.....	44
4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються документа державного планування, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом.....	48
5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються документа державного планування, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час підготовки документа державного планування	51
6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових, постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.....	54
7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування.....	62
8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення (недостатність інформації та технічних засобів під час здійснення такої оцінки).....	64
9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки, у тому числі для здоров'я населення.....	66
10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).....	69
11. Резюме нетехнічного характеру	70

1. ЗМІСТ ТА ОСНОВНІ ЦІЛІ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ НА 2026-2030 РОКИ, ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Практичним інструментом реалізації місцевої екологічної політики, виконання завдань зі збереження довкілля та створення безпечних екологічних умов для життєдіяльності населення виступає Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2025-2026 роки (далі Програма).

Документ державного планування (ДДП) - Програма охорони довкілля хмельницької міської територіальної громади на 2026 - 2030 роки - розроблена відповідно до вимог Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також положень законодавства України у сфері охорони довкілля, з урахуванням стратегічних документів державного і регіонального рівнів, а саме: Конституції України, Бюджетного, Водного, Лісового та Земельного кодексів України; Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону атмосферного повітря», «Про екологічну мережу України», «Про управління відходами», «Про природно-заповідний фонд України», «Про тваринний світ», «Про рослинний світ»; постанов Кабінету Міністрів України: від 05.08.2020 року № 695 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2024 року № 940) «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», від 14.08.2019 року № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», від 17.09.1996 року № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів»; розпоряджень Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 року № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року», від 27.12.2024 року № 1353-р «Про затвердження Національного плану управління відходами до 2033 року та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів», від 20.10.2021 року № 1363-р «Про схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року», від 01.11.2024 року № 1078-р «Про затвердження планів управління річковими басейнами Вісли, Дністра та Південного Бугу на 2025-2030 роки».

Також Програма включає положення, які стосуються охорони довкілля та сталого використання природних ресурсів, передбачає виконання зобов'язань та заходів у відповідній сфері, визначених програмами, стратегіями та іншими документами загальнодержавного рівня, а також міжнародними угодами, Стороною яких є Україна, у тому числі: розпорядження КМУ від 30 травня 2024 р. № 483-р «Про схвалення Стратегії формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках»; Національним планом дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.03.2016 № 271-р; Цілями Сталого Розвитку, 12 затвердженими у 2015 році 70-ю сесією Генеральної асамблеї ООН (резолюція від 25.09.2015 70/1), з урахуванням розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 686-р «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку»; Конвенціями та міжнародними угодами природоохоронного спрямування.

Під час підготовки Програми було враховано результати моніторингу стану довкілля на території громади, стратегії та плани розвитку громади, пропозиції виконавчих органів міської ради, комунальних підприємств, громадських організацій та наукових установ.

Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на період 2026–2030 роки спрямована на поліпшення екологічного стану довкілля та забезпечення охорони, збереження, раціонального використання і відтворення природних ресурсів Хмельницької міської територіальної громади.

Об'єкти, на які спрямовано дію Програми: стан довкілля громади та окремі природні компоненти довкілля (атмосферне повітря, підземні та поверхневі водні ресурси, рослинні ресурси, тощо); об'єкти природно-заповідного фонду.

Суб'єкти Програми: – органи виконавчої влади та місцевого самоврядування; мешканці, які проживають на території громади; підприємства, установи та організації усіх форм власності, що здійснюють плановану діяльність на території громади та надають послуги в різних галузях.

Напрями та заходи Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2021-2025 роки

Таблиця 1

Напрями	Основні заходи
1	2
Заходи щодо покращення якості атмосферного повітря та кліматична політика: пом'якшення та адаптація до зміни клімату	Оновлення рухомого складу муніципального парку новітніми транспортними засобами; збільшення частки (оновлення) громадського електричного транспорту; модернізація існуючих систем опалення та модернізація газоочисного устаткування; збільшення площі зелених насаджень загального користування, озеленення зупинок автотранспорту; розробка Плану дій сталого енергетичного розвитку та клімату (ПДСЕРК); впорядкування руху транспорту на дорогах центральної частини міста; заходи з кліматично розумного міського планування в рамках реалізації проєкту «Інтегроване міське відновлення в Україні (JGURA)» та ін.
Заходи з охорони та раціонального використання водних ресурсів	Забезпечення якості питної води; капітальний ремонт очисних споруд; дослідження поверхневих водойм; придбання систем, приладів для здійснення контролю за якістю поверхневих та підземних вод на території міста; виявлення та ліквідація самовільних несанкціонованих підключень комунально-побутових стоків в мережу зливової каналізації; розчистка русел річок; топографо-геодезичні та картографічні роботи, виготовлення проєктів землеустрою щодо встановлення меж прибережних захисних смуг поверхневих водних об'єктів; комплексне дослідження, розроблення рекомендацій та реалізація заходів з ревіталізації малих річок, що протікають на території громади; будівництво очисних споруд на зливі стоки у м. Хмельницькому та ін.
Заходи з охорони і раціонального використання зелених насаджень, збереження природно-заповідного фонду	Заходи з озеленення території; виготовлення проєктів землеустрою щодо відведення земельних ділянок під парки, сквери, зелені зони; утримання та оновлення об'єктів зеленого господарства, в т.ч. об'єктів природно-заповідного фонду; проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду; заходи з розроблення схеми екомережі території громади; виготовлення наукових обґрунтувань об'єктів для заповідання; заходи щодо запобігання інтродукції та поширення чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам та ін.
Заходи у сфері управління відходами	Забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення відходів та небезпечних хімічних речовин; ліквідація стихійних сміттєзвалищ; придбання контейнерів для роздільного збирання побутових відходів; влаштування Центру управління відходами; розробка місцевого плану управління відходами Хмельницької міської територіальної громади; виготовлення та розміщення інформаційних листівок, екологічної реклами, відеороликів тощо на тему: «Розумне поводження з відходами» та ін.

Заходи у сфері екологічної освіти та виховання. Співпраця з громадськістю	Проведення науково-технічних конференцій і семінарів, організація виставок, фестивалів та інших заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища; видання поліграфічної продукції з екологічної тематики, виготовлення та розміщення інформаційних листівок, екологічної реклами, плакатів на біл-бордах, відеороликів тощо; організація та проведення екологічних акцій серед учнівської молоді Хмельницької міської територіальної громади; наукові дослідження, проектні та проектно-конструкторські розроблення; організація проведення оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки; організація і забезпечення робіт з проведення моніторингу довкілля (атмосферного повітря, вод, ґрунтів) та ін.
---	---

Важливою складовою сталого регіонального розвитку є імплементація в документи державного планування засад державної екологічної політики України відповідно до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Законом визначено як основну мету державної екологічної політики досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Напрями Програми узгоджуються із стратегічними цілями державної екологічної політики України на період до 2030 року, а саме :

Ціль 1 реалізуються через заходи Програми, спрямовані на підвищення екологічної свідомості, інформування населення, залучення громад та формування відповідального ставлення до ресурсів у межах кожного напрямку, включно з водокористуванням, управлінням відходами, кліматичною політикою та збереженням біорізноманіття.

Ціль 2 забезпечується заходами з охорони вод, ґрунтів, біорізноманіття, ПЗФ та екомережі, раціонального землекористування, відновлення деградованих екосистем і переходу до ресурсоефективних та енергоощадних технологій.

Ціль 3 підтверджується заходами Програми щодо адаптації до зміни клімату, дотримання басейнового принципу управління водами, застосування екологічних критеріїв у сфері поводження з відходами.

Ціль 4 знаходить відображення у заходах з модернізації та технічного забезпечення водопровідно-каналізаційних мереж, очищення стічних вод, системи моніторингу складових довкілля, захисту природоохоронних територій.

Ціль 5 реалізується через впровадження заходів щодо відкритості екологічної інформації, зміцнення інституційної спроможності органів влади та механізми координації і звітності.

Програмою передбачається можливість коригування заходів (внесення змін чи доповнень) в залежності від змін внутрішніх та зовнішніх умов її реалізації.

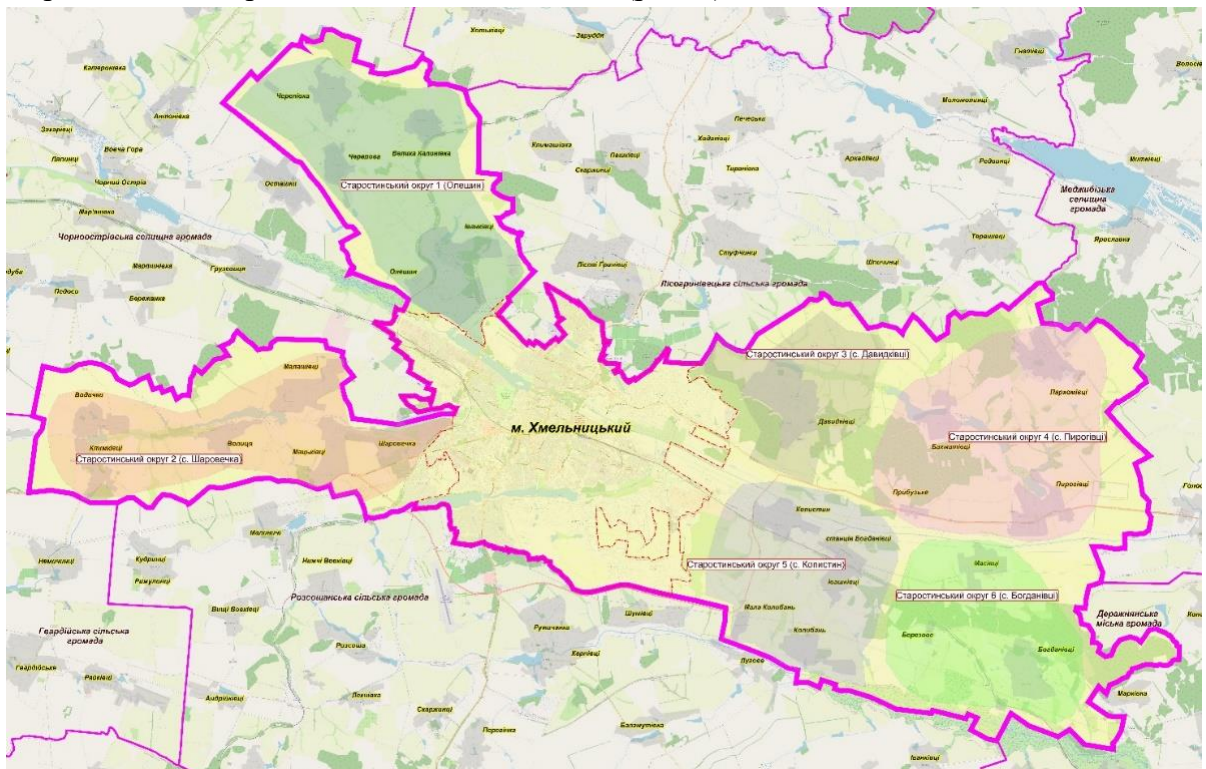
До сфери охоплення СЕО документа державного планування відноситься оцінка наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, від реалізації програмних заходів. Стратегічна екологічна оцінка документа державного планування здійснюється на основі принципів законності та об'єктивності, гласності, участі громадськості, наукової обґрунтованості, збалансованості інтересів, комплексності, запобігання екологічній шкоді, довгострокового прогнозування, достовірності та повноти інформації у проекті документа.

2. ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТОЧНОГО СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ТА ПРОГНОЗНІ ЗМІНИ ЦЬОГО СТАНУ, ЯКЩО ДОКУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ НЕ БУДЕ ЗАТВЕРДЖЕНО

При аналізі та оцінці поточного стану навколишнього середовища були використані статистичні та офіційні дані органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища та охорони здоров'я.

Основними джерелами інформації були Регіональні доповіді про стан навколишнього природного середовища у Хмельницькій області, Екологічні паспорти Хмельницької області, Статистичні щорічники Хмельницької області, річні звіти Регіонального офісу водних ресурсів у Хмельницькій області. В процесі роботи були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, використані дані департаментів, управлінь та відділів Хмельницької міської ради.

Хмельницька міська територіальна громада (МТГ) включає 25 населених пунктів із адміністративним центром – місто Хмельницький (рис. 1).

Громада включає 6 старостинських округів: Олешинський старостинський округ (села Олешин, Іванківці, Черепівка, Черепова, Велика Калинівка); Давидковецький старостинський округ (село Давидківці); Копистинський старостинський округ (села Копистин, Івашківці, Колибань, Мала Колибань, селище Богданівці); Шаровечківський старостинський округ (села Шаровечка, Мацьківці, Малашівці, Волиця, Водички, Климківці); Пироговецький старостинський округ (села Пирогівці, Прибузьке, Пархомівці, Бахматівці); Богдановецький старостинський округ (села Богданівці, Масівці, Березове).

Чисельність наявного населення Хмельницької МТГ станом на 01.01.2022 року за даними Головного управління статистики у Хмельницькій області становила 292,9 тис. осіб, у т. ч. міста Хмельницького – 274,5 тис. осіб¹.

¹ – ураховуючи ситуацію, що склалася у зв'язку з військовою агресією росії проти України за підтримки білорусі дані стосовно чисельності населення Хмельницької області будуть обраховані після завершення встановленого Законом України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» терміну для подання статистичної та фінансової звітності.

Площа території Хмельницької міської територіальної громади становить 49,5 тис.га. За функціональним використанням територія Хмельницької МТГ поділяється на такі зони:

- селітебну (міська і сільська забудова);
- промислову;
- сільськогосподарську;
- рекреаційну (лісові масиви, парки, сквери, зелені насадження загального користування, об'єкти природно-заповідного фонду, водойми).

Територія Хмельницької МТГ характеризується наявністю щільно забудованих (м. Хмельницький), малозабудованих або зовсім незабудованих ділянок.

За січень–червень 2025 року реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на суму 17,7 млрд. грн. (у січні–червні 2024 року – 13,7 млрд. грн.), зокрема, реалізовано за межі України на суму 4,5 млрд. грн. (25,5 %). Найбільшу частку у загальному обсязі реалізованої продукції переробної промисловості займають: виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції – 20,8 %, виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 28,0 %, металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування – 9,7 %, машинобудування – 9,8 %, текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 6,8 %.

Продовжуються роботи з будівництва інфраструктури, необхідної для забезпечення функціонування індустріального парку «Хмельницький». Виконуються роботи з будівництва зовнішніх мереж водо-, електропостачання, реконструкції під'їзної дороги від вул. Вінницьке шосе до вул. Вінницьке шосе, 18 (індустріальний парк «Хмельницький»).

У громаді працює 14 сільськогосподарських агроформувань, що спеціалізуються на свиначстві, переробці сільськогосподарської продукції, птахівництві, виробництві молока. Зареєстровано 6,5 тис. домогосподарств, яким надано земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства площею 4 тис. га.

Станом на 01.08.2025 року агроформуваннями громади утримується 5,8 тис. гол. великої рогатої худоби, у т. ч. корів – 2,0 тис. гол. (відповідно 132 % та 142 % порівняно з 2024 роком), свиней – 4,5 тис. гол. (вдвічі менше, ніж у 2024р.), птиці – 192,8 тис. гол. (на 30 % більше, ніж у 2024 р.). У січні-липні 2025 року виробництво молока становить 20,8 тис. т (116,8 % до відповідного періоду 2024 року), м'яса – 0,7 тис. т (44,2%), яєць – 17,5 млн. штук (129,3%).

За січень-червень 2025 року підприємствами громади реалізовано 122,4 тис. т культур зернових та зернобобових на суму 106,9 млн грн., 37,9 тис. т насіння олійних культур на суму 61,0 млн грн.

Геологічне середовище, надра, рельєф.

Територія Хмельницької МТГ розташована у межах Подільської височини, на межі Волино-Подільської плити та Українського щита. Геологічна будова характеризується складною шаруватою структурою, де кристалічний фундамент (граніти, гнейси, кристалічні сланці докембрійського віку) перекритий товщею осадових порід – переважно вапняків, мергелів, пісковиків, суглинків та лесів четвертинного періоду. У поверхневому розрізі поширені лесові породи.

Надра Хмельницької МТГ включають корисні копалини місцевого значення – глини, піски, піщано-гравійні суміші, суглинки тощо, що активно використовуються в будівництві. Гідрогеологічно територія характеризується достатньою водозабезпеченістю через наявні водоносні горизонти у четвертинних, неогенових і крейдових відкладах. Підвищений рівень ґрунтових вод характерний для заплав та днищ балок, близько 18 % території міста Хмельницького розташовано в межах заплав і надзаплавних терас із високим рівнем ґрунтових вод.

Рельєф території громади слабохвилястий, височинний, типовий для Поділля. Переважають лесово-денудаційні та водно-ерозійні форми рельєфу. Абсолютні висоти коливаються від 250 м до 340 м. Поверхня розділена долинами річок – Південного Бугу та його приток (Плоска, Кудрянка). У південній та південно-західній частинах громади рельєф ускладнений балками, ярами та схилами, де розвиваються ерозійні процеси. Ухили загалом

малі (часто 0,5–8 %), локально спостерігаються від 8 % до 15 % і вище (круті схили балок). Північна частина території має більш вирівняний рельєф із переважанням лесових відкладів. Антропогенна діяльність, зокрема будівництво, добування піску, вирівнювання територій – помітно змінила первинний рельєф, особливо в межах міста Хмельницького. Таким чином, територія потребує контролю за станом ґрунтів у зонах забудови через ризики просідання лесів і ерозії схилів, що найбільше проявляється, як площинна ерозія, менше – як струмкова та яружна. Південні ділянки міста Хмельницького прилягають до зон потенційного розвитку карсту (неогенові вапняки). На території проявляються ділянки з підвищеною ймовірністю активізації зсувів.

Ґрунти. Ландшафти.

Ґрунтовий покрив території Хмельницької МТГ формувався упродовж тривалого періоду під впливом складної взаємодії материнських порід, рослинності, кліматичних умов і рельєфу місцевості. Провідну роль у процесах ґрунотворення відігравали карбонатні лесові відклади, що зумовили високий ступінь структурності та пористості ґрунтів, а також їхню природну родючість. У межах громади переважають ґрунти чорноземного типу, зокрема чорноземи глибокі малогумусні та опідзолені, які відзначаються потужним гумусовим горизонтом і сприятливими водно-фізичними властивостями. На підвищених елементах рельєфу поширені темно-сірі опідзолені ґрунти, тоді як у заплавах частинах долин річок сформувалися лучно-болотні та болотні ґрунти з підвищеним умістом органічної речовини та гідроморфними ознаками профілю.

Інтенсивні процеси урбанізації, що відбувалися протягом останніх десятиліть, призвели до суттєвої трансформації природного ґрунтового покриву. На переважній частині населених пунктів громади, особливо у межах міста Хмельницького, природні ґрунти були змінені й набули властивостей урбоземів – антропогенно модифікованих ґрунтів із порушеною морфологічною будовою, ущільненням верхнім горизонтом та наявністю техногенних включень. Відносно збереженими залишаються ділянки природно-заповідного фонду, території зелених насаджень загального користування та прибережні смуги водних об'єктів, де ґрунотвірні процеси продовжують функціонувати у близьких до природних умовах.

За результатами агрохімічної оцінки, ґрунти громади характеризуються середнім вмістом гумусу, обмеженою кількістю рухомих форм мінерального та легкогідролізованого азоту, але водночас підвищеними концентраціями рухомих сполук фосфору та калію. Вміст гумусу в ґрунтах міста Хмельницького в середньому вищий, ніж по області і складає 4,5–6,0 %. Родючість ґрунтів, що залучені до сільськогосподарського використання, підтримується системою агротехнічних заходів, зокрема внесенням органічних і мінеральних добрив, вапнуванням кислих ґрунтів та регулюванням водного режиму.

Окремі території Хмельницької МТГ, насамперед промислові зони, транспортні магістралі та прилеглі до них смуги, характеризуються локальним забрудненням важкими металами. У межах міста Хмельницького зафіксовано перевищення гранично допустимих концентрацій рухомих форм свинцю у 1,3–2,1 раза відносно нормативних значень, що свідчить про техногенний вплив промисловості й автотранспорту. Водночас відсутність систематичного моніторингу стану ґрунтового покриву та недостатність актуальних аналітичних даних не дозволяють повною мірою оцінити масштаби забруднення й екологічні наслідки цих процесів.

Територія Хмельницької міської територіальної громади розташована в межах лісостепового типу Подільських ландшафтів, належить до центральноподільського підтипу. За схемою фізико-географічного районування України територія громади відноситься до Вовчко-Бужоцького мікрорайону Хмельницько-Летичівського природного району Подільської височинної області, що характеризується помірно-хвилястим лесовим рельєфом, вираженим балочно-яружним розчленуванням.

Сучасна структура ландшафтів Хмельницької МТГ формується під впливом інтенсивної урбанізації. На сьогодні виділяються такі її типи:

Антропогенні ландшафти:

- *промислові* – заводські, логістичні, кар’єрні та переробні зони з високим ступенем техногенного навантаження, зміненим рельєфом, штучним покриттям;
- *сільськогосподарські* – орні землі, пасовища, городи; інтенсивне внесення мінеральних добрив, осушувальні меліорації, локальні прояви ерозії;
- *селітебні* – житлова й комерційна забудова, дороги, комунікації; зниження водопроникності поверхні, ефект «міського теплового острова».

Природно-антропогенні ландшафти:

- *заплавні луки, яри та балки*, які частково використовуються в господарстві, але зберігають природний рельєф і гідрорежим;
- *парки, рекреаційні території* – відновлені або реконструйовані фітоценози з високою екологічною цінністю;
- *прибережні захисні смуги водойм* — місця концентрації природних процесів самоочищення та водорегуляції.

Малозмінені природні комплекси приурочені до територій заплав річок та природно-заповідного фонду (ПЗФ). Більшість території зазнала високого рівня антропогенної модифікації, що проявляється у фрагментації природних екосистем, урбогенних змінах рельєфу та деградації ґрунтового покриву.

Атмосферне повітря.

Клімат території Хмельницької МТГ належить до атлантично-континентальної області помірного кліматичного поясу, що характеризується теплим, малохмарним літом і помірно м’якою, переважно хмарною зимою.

Кліматичні умови та основні метеорологічні показники визначено за даними багаторічних спостережень метеостанції «Хмельницький, АМСГ», розташованої на висоті 290 м над рівнем моря.

Середньорічна температура повітря становить плюс 9,3 °С; абсолютний мінімум зафіксований мінус 32 °С, а абсолютний максимум – плюс 36 °С.

Середньорічна відносна вологість повітря дорівнює 78 %. Середньорічна кількість атмосферних опадів становить 555,3 мм, зокрема у теплий період випадає близько 413 мм, а в холодний – 152 мм. Середньодобовий максимум опадів сягає 42 мм (за даними метеостанції «Волочиськ»), а спостережений історичний максимум – 97 мм у серпні 1924 року (за тією ж метеостанцією).

Основними чинниками, що визначають режим забруднення атмосфери в межах Хмельницької міської територіальної громади, є техногенні (емісійні) джерела викидів, а також метеорологічні та топографічні особливості території.

Емісійне навантаження формується під впливом стаціонарних і пересувних джерел забруднення.

Згідно з даними Департаменту природних ресурсів та екології Хмельницької обласної військової адміністрації, підприємствам, організаціям і установам, що здійснюють діяльність у межах Хмельницької МТГ, у 2023 році видано близько 340 дозволів на викиди, з яких близько 90 % припадає на об’єкти, розташовані безпосередньо в місті Хмельницькому.

За інформацією суб’єктів моніторингу, протягом останніх п’яти років не зафіксовано екстремальних рівнів забруднення атмосфери, спричинених аваріями техногенного характеру або несприятливими природними явищами. Також не виявлено наднормативних викидів зі стаціонарних джерел підприємств, які могли б істотно вплинути на стан атмосферного повітря.

Відповідно до даних Головного управління статистики у Хмельницькій області, найбільший внесок у загальний обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Хмельницької МТГ здійснюють такі галузі: переробна промисловість, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, а також сільське господарство і автотранспорт.

У 2024 р. від стаціонарних джерел викидів у повітряний басейн міста надійшло 1021,880 тонн забруднюючих речовин, що на 7 % менше ніж у 2023 році (1097,529 тонн). Динаміку

викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення представлено на рис. 2.

Рис.2

Основний внесок у забруднення атмосферного повітря в місті серед стаціонарних джерел здійснюють комунальні підприємства, зокрема МКП «Хмельницьктеплокомун-енерго».

Спостереження за якістю атмосферного повітря у межах Хмельницької МТГ здійснюється лише в місті Хмельницькому двома стаціонарними постами Хмельницького обласного центру з гідрометеорології (розташовані за адресою Чорновола, 122 та на перетині вулиць Романа Шухевича і Олімпійської) за 19-ма речовинами: пил, діоксид сірки, оксид вуглецю, діоксид азоту, оксид азоту, фенол, хлороводень, аміак, формальдегід – основні і специфічні – аміак, формальдегід та вісім важких металів.

Середньорічний та максимальний вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста Хмельницького у 2024 році

Назва забруднюючої речовини	Середньо-річний вміст, мг/м³	Середньо-добові ГДК, мг/м³	Максимально разові ГДК, мг/м³	Максимальний вміст, мг/м³
Пил	0,0782	0,15	0,5	0,4730
Діоксид сірки	0,0164	0,05	0,5	0,0382
Оксид вуглецю	2,0199	3,0	5,0	3,6700
Діоксид азоту	0,0337	0,04	0,2	0,2064
Оксид азоту	0,0274	0,06	0,4	0,1453
Фенол	0,0011	0,003	0,01	0,0061
Формальдегід	0,0014	0,003	0,035	0,0061
Сульфати	0,0109	Не нормується	Не нормується	0,0156
Аміак	0,0087	0,04	0,2	0,0630

За результатами державного моніторингу стану атмосферного повітря у місті Хмельницькому протягом 2024 року виявлено, що загальний рівень забруднення повітря у місті можна оцінити як помірний. Середньорічні концентрації більшості досліджуваних речовин не перевищували гранично допустимих концентрацій (ГДК), однак спостерігалася тенденція до зростання окремих компонентів – передусім, оксиду вуглецю, аміаку; в окремих пробах спостерігалось перевищення завислих речовин (пилу) та діоксиду азоту (NO_2).

Середньорічна концентрація завислих речовин становила $0,078 \text{ мг/м}^3$ при нормативі $0,15 \text{ мг/м}^3$ (52 % від ГДК). Максимальні разові значення досягали $0,473 \text{ мг/м}^3$, що наближається до разової ГДК ($0,5 \text{ мг/м}^3$), вказуючи на підвищене пилове навантаження у періоди несприятливих метеорологічних умов.

Діоксид азоту (NO_2) зафіксований на рівні $0,0337 \text{ мг/м}^3$, що становить 84 % від середньорічної ГДК ($0,04 \text{ мг/м}^3$). Це свідчить про стійке антропогенне навантаження, пов'язане з інтенсивним автомобільним рухом та роботою дрібних котелень, особливо в зимовий період.

Середньорічний вміст оксиду вуглецю (CO) становив $2,02 \text{ мг/м}^3$ (67 % від ГДК 3 мг/м^3), а діоксиду сірки (SO_2) – $0,016 \text{ мг/м}^3$ (32 % від ГДК $0,05 \text{ мг/м}^3$). Такі показники свідчать про відносно низький рівень забруднення цими речовинами, що пояснюється переходом частини котелень на газоподібне паливо та обмеженим використанням сірковмісних енергоресурсів.

Концентрації амонію (NH_3) – $0,0087 \text{ мг/м}^3$, фенолу – $0,0011 \text{ мг/м}^3$, формальдегіду – $0,0014 \text{ мг/м}^3$ та хлороводню – $0,0469 \text{ мг/м}^3$ залишалися значно нижчими за встановлені нормативи (від 10 до 40 % від ГДК), тобто не становили суттєвої небезпеки для здоров'я населення.

Індекс забруднення атмосфери (ІЗА) для м. Хмельницького у 2024 р. дещо зменшився порівняно з 2023 роком і становив 2,85, що відповідає категорії «помірно забруднене повітря» (у 2023 році ІЗА складав 2,87). Найбільший внесок у формування ІЗА мають: діоксид азоту, пилові частинки, частково – оксид вуглецю. Порівняно з попереднім роком відзначено незначне підвищення середніх концентрацій NO_2 (на 3–5 %), що вказує на зростання транспортного навантаження у межах міста.

Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря міста Хмельницького визначається Хмельницьким обласним центром з гідрометеорології на постійних постах спостереження. Середня потужність експозиційної дози гамма-випромінювання у повітрі на території міста у 2024 році становила – 11–12,6 мкР/год. В цілому суттєвих змін рівня потужності експозиційної дози гамма-випромінювання у повітрі на території міста Хмельницького не спостерігається.

Основними джерелами шумового забруднення міста Хмельницького є транспортні засоби, промислові підприємства, комунальні об'єкти (зокрема котельні, трансформаторні та компресорні станції), будівельні майданчики, інформаційні та розважальні комплекси, а також зупинки громадського транспорту, обладнані аудіосистемами.

Рівень шумового навантаження на території міста варіює залежно від відстані до транспортних магістралей, інтенсивності руху в години «пікових навантажень», розташування будівельних майданчиків та інших джерел шуму, часу доби, а також наявності зелених насаджень, що виконують захисну функцію.

Результати визначення шумового навантаження в межах міської громади свідчать, що найвищі рівні шуму створюються автомобільним і залізничним транспортом, показники яких коливаються в межах 72–86 дБ. У селітебній зоні рівень шуму становить 48–63 дБ, при цьому максимальні значення спостерігаються поблизу залізничних колій та основних автомобільних магістралей. Перевищення допустимих рівнів фіксується також у зонах активного будівництва.

Відповідно до вимог ДБН Б.2.2-12:2019 «Проектування і забудова територій», для територій житлової забудови встановлено такі гранично допустимі рівні звукового тиску: 60 дБ удень та 50 дБ уночі. Визначений рівень шумового навантаження в межах більшості селітебних територій міста загалом відповідає встановленим нормативам. Водночас у

забудові, розташованій безпосередньо біля проїжджих частин та залізниці, рівні шуму перевищують допустимі значення більш ніж на 10 дБ.

Рівні шумового навантаження в межах досліджуваної території мають виражену сезонну динаміку, що зумовлена зміною густоти листяного покриву дерев. У період вегетації (весна–літо) за рахунок зелених насаджень спостерігається часткове зниження рівнів шуму, тоді як у холодний період року, за відсутності листя, акустичне поглинання зменшується, що призводить до зростання інтенсивності звукового фону.

Викиди парникових газів та зміни клімату. Зміни клімату є глобальним процесом, що проявляється як на території України загалом, так і в межах її адміністративно-територіальних одиниць. Основним індикатором цих змін у межах країни виступає поступове зростання середньорічної температури повітря. Зокрема, у період 1991-2020 рр. середня річна температура зросла на 0,9 °С відносно багаторічної кліматичної норми і становить 9,5 °С. Взимку спостерігається незначне підвищення температури у січні – приблизно на 0,1 °С за десятиліття. Липневі температури підвищилися на всій території України на 1,0–1,5 °С, що узгоджується з тенденціями, зафіксованими у місті Хмельницькому та в межах Хмельницької міської територіальної громади. Тут середні та максимальні температурні показники найбільш суттєво зросли в літній період – на 1,3 °С кожен. Також відзначено зміщення строків настання весняного та осіннього сезонів, зокрема моментів переходу температури повітря через 0 °С. Порівняно з 2021 роком середньорічна температура в межах Хмельницької МТГ зросла з 8,3 °С до 10,3 °С, що свідчить про посилення регіональних проявів глобального потепління.

Для останніх років характерним для Хмельницької МТГ є значне відхилення сумарних значень опадів від норми, особливо в теплу пору року, коли вони мають зливовий характер. Великі літні зливи нерідко призводять до підтоплень. Останні роки спостерігалось збільшення опадів для м. Хмельницького, зокрема від 554,5 мм у 2020 році до 643 мм у 2024 році. Поряд з дощовими, спостерігались і бездощові періоди, найбільша тривалість яких складала біля двох місяців.

Відповідно до Кіотського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату до парникових газів (ПГ) відносяться: діоксид вуглецю (CO₂), метан (CH₄), закис азоту (N₂O), гідрофторвуглеці (ГФВ), перфторвуглеці (ПФВ), гексафторид сірки (SF₆).

За 2024 рік в атмосферне повітря Хмельницької МТГ надійшли такі обсяги парникових газів:

- діоксиду вуглецю – 181273,043 тонн;
- закису азоту – 9,997 тонн;
- метану – 47,416 тонн;
- гідрохлорфторвуглеців – 0,001 тонни.

На сьогодні зміна клімату – це не лише екологічна, а й економічна та соціальна проблеми, які тісно пов'язані з цілями сталого розвитку, умовами дотримання прав людини, безпечним життям і здоров'ям, станом довкілля.

До основних потенційних негативних наслідків зміни клімату, що можуть проявлятися у Хмельницькій області, належать більшість з таких, що є характерними для України, а саме: посуха; підтоплення та затоплення; катастрофічні гідрометеорологічні явища; зменшення площ та порушення видового складу зелених зон.

Одним із суттєвих та небезпечних ризиків, що впливатиме на мешканців Хмельницької МТГ та навколишнє середовище в цілому, може бути тепловий стрес. Адже значні обсяги штучних поверхонь мають здатність сильно нагріватися та сприяти додатковому локальному підвищенню температури у приземного шару урбанізованих та забудованих територій. Іншим важливим фактором ризиків є вразливість міських зелених зон. Зменшення їх площ негативно впливатиме на фотосинтетичні та асиміляційні процеси.

У контексті реалізації положень Паризької угоди (2015 р.), Концепції державної кліматичної політики до 2030 року та Закону України «Про основні засади державної кліматичної політики» (2024 р.), Хмельницька міська територіальна громада (МТГ)

поступово інтегрує принципи низьковуглецевого розвитку в місцеву політику, економіку та управлінські процеси.

У 2023 році Хмельницька міська рада ухвалила Рішення № 12 від 10 листопада 2023 року «Про приєднання до європейської ініціативи «Угода мерів – Схід». Цим рішенням місто офіційно стало учасником міжнародної програми місцевого кліматичного управління, яка спрямована на скорочення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та адаптацію до змін клімату. Приєднання до ініціативи означає, що Хмельницький взяв на себе зобов'язання розробити План дій зі сталого енергетичного розвитку та клімату (SECAP), проводити регулярний моніторинг виконання цілей та інтегрувати кліматичні аспекти в місцеву політику розвитку. Таким чином, дане рішення відображає орієнтацію міста на низьковуглецевий розвиток і сталу екологічну трансформацію.

У межах практичного впровадження принципів Паризької угоди, Хмельницька МТГ вже реалізує низку ініціатив, спрямованих на зменшення антропогенного навантаження та енергетичну модернізацію міста. Зокрема, через грантову підтримку Північної екологічної фінансової корпорації (NEFCO) реалізуються проєкти з реконструкції очисних споруд, впровадження сонячних електростанцій на комунальних об'єктах і модернізації теплопостачальних систем. Такі дії відповідають меті Закону про кліматичну політику – досягненню низьковуглецевого розвитку та енергетичної безпеки.

Водні ресурси.

Водні ресурси Хмельницької МТГ включають поверхневі та підземні води. Поверхневі водні об'єкти (рисунок 2, таблиця 2) представлені р. Південний Буг (головна водна артерія) з водосховищем у м. Хмельницькому, р. Кудрянка (Самець) і р. Плоска (праві притоки Південного Бугу), ліва притока без назви, озером в Північному мікрорайоні, ставками в мікрорайонах Дубове та Ружична і безліччю малих водотоків (струмки, потічки). За територією міста у межах МТГ протікають річки Зелена, Зінчиця (ліві притоки Південного Бугу) з притоками та ставками та р. Вовк (права притока). Для кожного водного об'єкта характерні свої гідрологічні характеристики й антропогенне навантаження різного ступеня інтенсивності.

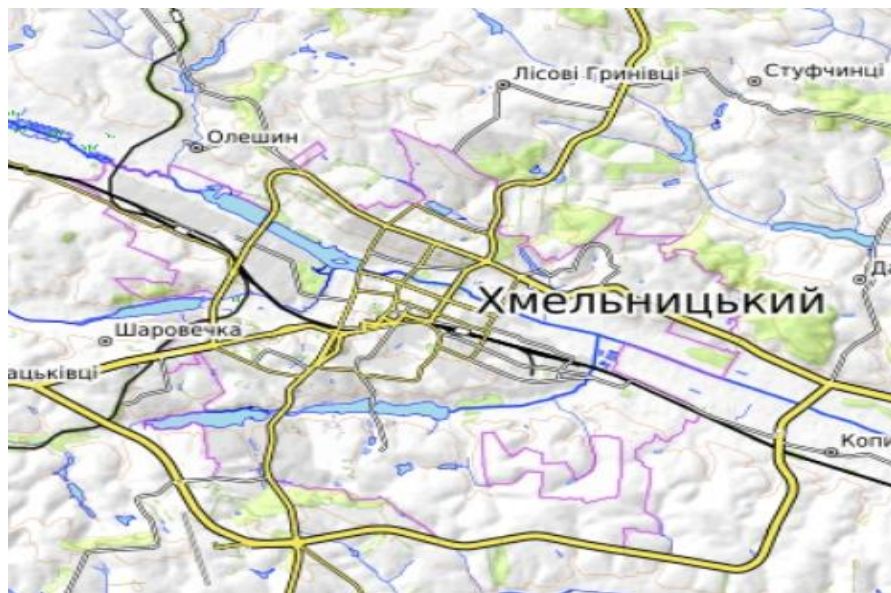

Рисунок 3 – Схема гідромережі м. Хмельницький

Усі річки мають змішаний тип живлення: навесні поповнюються талими сніговими водами, влітку – дощовими.

Річка Південний Буг перетинає територію громади з північного заходу на південний схід. У межах міста Хмельницького річка має дві правих притоки та одну ліву. У 1956 році на Південному Бугу на території м. Хмельницького введено до експлуатації міське водосховище, що призначене для відпочинку і промислового водозабезпечення. Згідно з

технічним паспортом водосховище має такі параметри: довжина – 1,15 км, максимальна ширина – 700 м, максимальна глибина – 5 м, площа водяного дзеркала – 0,8 кв. км, об'єм – 2,8 млн кубометрів, об'єм стоку 50 % забезпеченості, річний – 67,1 млн. м³, об'єм стоку 50 % забезпеченості за час повені (тривалістю 45 днів) – 21,5 млн м³.

Річка Плоска належить до басейну р. Південний Буг і є її правою притокою, належить до категорії малих, а її басейн – до сильнозасвоєних.

Річка Самець (Кудрянка) належить до басейну р. Південний Буг і є її другою правою притокою. Належить до категорії малих, басейн має високий рівень господарського освоєння та еродованості ґрунтового покриву. В межах міста річка має одне водосховище «Ружичнянське» і два ставки «Дубово-1» та «Дубово-2». Водосховище і ставки використовують для риборозведення, любительського риболовства та рекреації.

Струмок без назви – права притока р. Самець (Кудрянка), протікає в мікрорайоні Ружична, на якому розташовано 2 штучні водні об'єкти (ставки).

Струмок без назви – права притока р. Самець (Кудрянка), що впадає в нижній б'єф ставка «Дубово-2», на якому розташовано 3 штучних водних об'єкти (ставки).

Струмок без назви – права притока р. Самець (Кудрянка), що впадає в нижній б'єф ставка «Дубово-1», на якому розташовано 3 штучних водних об'єкти (ставки).

Струмок без назви – права притока р. Самець (Кудрянка), що протікає в мікрорайоні Книжківці, на якому розташовано 1 штучний водний об'єкт (ставок).

Річка Ліва притока без назви належить до басейну р. Південний Буг і є її лівою притокою у межах міста. На ній побудовано два ставки: верхній в мікрорайоні міста «Озерна», нижній – в мікрорайоні «Лезнево». Ставки використовують для любительського риболовства та рекреації.

Річка Зелена – мала річка, ліва притока Південного Бугу із двома ставками. Протікає через села Іванківці та Олешин.

Струмок без назви II порядку – ліва притока р. Південний Буг, на якому розташовано штучний водний об'єкт (ставок).

Річка Зінчиця – ліва притока Південного Бугу, загальною довжиною 27 км. На територію МТГ припадає середня течія р. Зінчиця, де вона приймає 6 лівих приток і 9 правих із заболоченими заплавами. На північній околиці с. Давидківці річка розливається у став, який має довжину 1800 м і ширину 200-300 м. Нижня течія р. Зінчиці починається від Бахматовецького водосховища. Східніше с. Бахматівці річка знову розливається – у Пирогівське водосховище. Розділивши с. Пирогівці на дві нерівні частини, р. Зінчиця на південній околиці села впадає у р. Південний Буг.

Річка Вовк - права притока Південного Бугу загальною довжиною 71 км, що бере початок біля села Вищі Вовківці Хмельницького району. На території громади протікає поблизу сіл Березове, Богданівці, Колибань.

Вода у поверхневих водоймах і водотоках слабомінералізована, що характерне для річок верхів'я басейну Південного Бугу. Внаслідок достатньої кількості опадів і невисоких середньорічних температур повітря, втрати вологи на випаровування несуттєві, а розташування території у межах Верхньобузької височини з відмітками від 380 до 396 м сприяє швидшому надходженню атмосферних опадів до руслової мережі та формуванню хімічного складу води з незначною мінералізацією. Підземні води верхів'я басейну, яким належить вагома роль у живленні під час меженного періоду, характеризуються загальною мінералізацією не більше 0,7 г/дм³.

Поверхневі води території МТГ належать до гідрокарбонатного класу групи кальцію. Вміст іонів HCO₃⁻ для всіх річок міста є домінуючим (від 193 мг/дм³ до 500 мг/дм³, середньорічний – до 290 мг/дм³) та змінюється несуттєво.

Вміст сульфат-іонів SO₄²⁻ складає 15-100 мг/дм³ із середньорічною концентрацією до 33 мг/дм³, а хлоридів – 5-109 мг/дм³ із середньорічною концентрацією – до 31 мг/дм³.

Домінування у хімічному складі річок громади іонів кальцію також є характерним фактором для слабомінералізованих річок з переважно сніговим та дощовим живленням.

Поверхневі води Південного Бугу вирізняються високою насиченістю розчиненим киснем – від 5 до 16 мг/дм³, проте влітку вміст розчиненого О₂ зменшується і коливається в межах від 4 до 5 мг/дм³, що обумовлюється його витратами на окиснення органічних речовин на фоні зменшення розчинності з підвищенням температури, а також антропогенним чинником. У поодиноких випадках фіксувалось як зниження вмісту кисню до 4 мг/дм³, так і катастрофічне його падіння до межі 1-2 мг/дм³.

Територія Хмельницької МТГ належить до гідрогеологічної області Волино-Подільського артезіанського басейну. Головні водоносні горизонти знаходяться у протерозойських і крейдових відкладах. Хоча водоносний комплекс четвертинних відкладів теж малопотужний, більшість криниць експлуатує саме його. Водонепроникні неогенові глини сприяють розвантаженню вод четвертинних відкладів у вигляді численних джерел. Як свідчать гідрогеологічні дослідження, між усіма водоносними горизонтами існує тісний взаємозв'язок, який проявляється у постійному водообміні, а це вимагає жорсткого контролю за станом поверхневих вод.

Негативними наслідками впливу на стан водних ресурсів у межах міста є спорудження ставків і значна зарегульованість водотоків, меліорація перезволожених і заболочених земель, різні види будівництва, а також надходження із неочищеними або недостатньо очищеними зворотними водами забруднюючих речовин.

Контроль за якістю та спостереження за станом забруднення поверхневих вод здійснюють: Регіональний офіс водних ресурсів у Хмельницькій області, Хмельницький обласний центр з гідрометеорології, Державна установа «Хмельницький обласний центр контролю та профілактики хвороб Міністерства охорони здоров'я України», Державна екологічна інспекція в Хмельницькій області, МКП «Хмельницькводоканал».

Поверхневі води басейну р. Південний Буг характеризуються підвищеним вмістом розчинених органічних сполук, азоту амонійного, нітритів та розчиненого кисню.

Показник БСК₅ перевищував гранично допустимі концентрації згідно Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення (Наказ Міністерства охорони здоров'я від 02.05.2022 року № 721) у 1,9 рази (2023 рік – 2,09 рази), найвище значення показника зафіксовано на позначці 4,47 ГДК_{рг}, 1 км нижче м. Хмельницький.

Вміст азоту амонійного в р. Південний Буг перевищував допустимі рівні рибогосподарських нормативів у 7,3 рази (2023 рік – 10,675 разів), найвище значення зафіксовано на позначці 32,25 ГДК_{рг}, 1 км нижче м. Хмельницький.

Середньорічні значення концентрації нітритів у водах Південного Бугу згідно Гігієнічних нормативів якості води водних об'єктів для задоволення питних, господарсько-побутових та інших потреб населення (Наказ Міністерства охорони здоров'я від 02.05.2022 року № 721) становило 3,3 ГДК.

Протягом 2024 року зафіксовано перевищення гранично допустимих концентрацій для водойм господарсько-побутового призначення розчиненого кисню в 1,8 рази. Вміст усіх показників, по яких проводилися спостереження, протягом 2024 року знаходилися в межах норм.

Питне водопостачання міста включає як централізоване, так і децентралізоване. Використовуються протерозойські підземні води, які поширені на Поділлі на глибині 80-1200 метрів. Питна вода для міста Хмельницького видобувається з 5-ти міських водозаборів і окремого, розташованого на відстані 34 км від міста, Чернелівського водозабору. На водозаборах працює 70 свердловин та 9 насосних станцій 2-го підйому. Вода з Чернелівського водозабору становить до 95 % від загального водоспоживання міста. Інші п'ять ділянок, а саме «Кудрянка», «Центральна» «Західна», «Південна» та «Шаровечка», знаходяться у резервному режимі. Свердловини цих ділянок останнім часом переважно не відновлювались, модернізація споруд і обладнання – не проводилась. В цілому це може створювати небезпеку втрати резервного водопостачання міста.

Децентралізоване водопостачання забезпечують криниці та свердловини. Переважно вони експлуатуються в мікрорайонах міста з приватною забудовою, де централізоване водопостачання – відсутнє.

Дані про водокористування на території Хмельницької міської територіальної громади представлено в таблиці 3.

Табл. 3. Узагальнені дані про водокористування на території Хмельницької міської територіальної громади за 2020 - 2024 роки (згідно даних звітності про використання води за формою №2ТП-водгосп (річна))

млн. м куб.

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Забрано води	1,244	2,544	1,231	1,287	1,256
з поверхневих джерел	0,220	1,494	0,052	0,092	0,043
з підземних джерел з	1,024	1,050	1,179	1,195	1,213
Використано, у тому числі на :	14,025	14,035	12,468	12,746	12,573
виробничі потреби	2,841	3,064	1,545	1,246	1,243
питні і санітарно-гігієнічні потреби	11,184	10,829	10,893	11,50	11,330
сільськогосподарські потреби	-	-	0,02	-	-
Ставково-рибне господарство (без вилучення)	0,678	1,214	0,086	1,151	0,113
Скидання зворотних вод, усього	17,221	19,342	17,141	16,946	17,832
в тому числі у поверхневі водні об'єкти	17,218	19,336	17,126	16,926	17,809
в тому числі забруднених	-	-	-	-	-
з них без очищення	-	-	-	-	-
нормативно очищених	17,218	18,208	17,126	16,926	17,809
нормативно чистих без очистки	-	1,128	-	-	-
Обсяг стічних вод підприємств промисловості	0,001	0,003	0,003	0,002	0,001
Обсяг стічних вод комунальних підприємств	17,218	18,192	17,112	16,913	17,792
Обсяг стічних вод сільськогосподарських підприємств	-	1,128	0,008	0,01	0,01

Якість води, що подається споживачам, за основними показниками відповідає чинному в Україні нормативу ДСанПіН 2.2.4-171-10. Виробничий лабораторний контроль безпечності та якості питної води здійснюється відповідно до вимог ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», з урахуванням аналітичних матеріалів щодо існуючої ситуації з водозабезпечення населення. У м. Хмельницькому це пов'язано з особливими природними умовами якості води підземних водозаборів (підвищений вміст заліза, марганцю, аміаку, солей кальцію та магнію) та технологією водопідготовки. Тому воду дозволяється використовувати для господарсько-питного водопостачання з відхиленням окремих санітарно-хімічних показників безпечності та якості питної води, а саме: показник загальної жорсткості – не більше 10,0 ммоль/м³, залізо загальне – не більше 1,0 мг/дм³, марганець – не більше 0,5 мг/дм³, аміаку (амоній) – не більше 2,6 мг/дм³.

Протягом 2024 року на території Хмельницької області на санітарно-хімічні показники з джерел централізованого питного водопостачання досліджено 9354 проби, з яких не відповідало вимогам ДСанПіН 2.2.4 – 171 -10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» 663 проби (7,08 %). За бактеріологічними показниками досліджено 10014 проб, з яких 339 не відповідають санітарним вимогам (3,38 %).

Комунальних водопроводів досліджено на санітарно-хімічні показники 7466 проб, із них не відповідало санітарно-гігієнічним вимогам 289 проб – 3,87 %; на мікробіологічні показники досліджено 8002 проб, виявлено відхилення в 153 випадках – 1,91 %.

З відомчих водопроводів досліджено на санітарно-гігієнічні показники 1150 проб, виявлено відхилення в 214 пробах – 18,60 %; на мікробіологічні показники досліджено 1122 проби, виявлено відхилення в 53, що складає – 4,72%.

В сільських водопроводів досліджено 675 проб на санітарно-хімічні показники, виявлено відхилення в 129, що склало 19,11 %; на мікробіологічні показники досліджено 861 пробу, виявлено відхилення в 130 пробах – 15,09 %.

Із джерел нецентралізованого водопостачання досліджено 1923 проби на санітарно-хімічні показники, виявлено відхилення в 630, що склало – 32,76 %; на мікробіологічні показники досліджено 2172 проби, виявлено відхилення в 386 пробах – 17,77 %. Це найбільші показники відхилень серед усіх джерел питного водопостачання.

На вміст радіоактивних речовин досліджено 63 проби із джерел централізованого водопостачання, 46 – із комунальних водопроводів, в тому числі 5 – із поверхневих водойм, 17 – з відомчих водопроводів, 15 проб – із джерел нецентралізованого водопостачання, відхилень не виявлено.

У 2024 році МКП «Хмельницькводоканал» проведено відбір 2869 проб для визначення мікробіологічних та органолептичних показників, 1770 проб для визначення фізико-хімічних показників та здійснено 37000 лабораторних досліджень питної води.

За якісними показниками питна вода, що подається споживачам відповідає ДСанПіН 2.2.4 – 171 -10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» та Державним санітарним нормам і правилам «Показники безпечності та окремі показники якості питної води в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуаціях іншого характеру», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України 22.05.2022 р. № 683.

Однак, визначення протягом останніх років якісних показників питної води із централізованої водопровідної мережі, яку здійснювало МКП «Хмельницькводоканал», свідчить про незначне зростання нітритів, нітратів, заліза, хлоридів. Причиною підвищення вмісту забруднюючих речовин у воді може бути застаріле обладнання, зношеність водопровідних мереж, забруднення води через ґрунт, що обумовлює необхідність модернізації всієї системи водопостачання.

Централізоване водовідведення у місті Хмельницькому забезпечує господарчо-побутова каналізація до складу якої входять 387,34 км трубопроводів, 24 насосні станції, два майданчика очисних споруд (КОС), потужністю відповідно 30000 м³/добу та 75000 м³/добу. Централізованим водовідведенням охоплені деякі населені пункти Хмельницької МТГ.

Відомчий лабораторний контроль якості зворотних вод здійснюється лабораторією контролю якості стічних вод на базі МКП «Хмельницькводоканал» та лабораторією на каналізаційних очисних спорудах (КОС). За 2024 рік по випуску № 1 (р. Кудрянка, КОС № 1 – фактичний скид за 2024 рік становив 2070,6 тис. м³) відібрано 176 проб і проведено 1986 фізико-хімічних досліджень. По випуску № 2 (р. Південний Буг, КОС № 2 – фактичний скид за 2024 рік становив 15719,6 тис. м³) відібрано 485 проб і проведено 4245 фізико-хімічних досліджень. За результатами лабораторного контролю зворотні води, які скидалися у водні об'єкти у 2024 році, віднесено до категорії «нормативно очищені».

Інспекцією по контролю за водовідведенням підприємств здійснюється систематичний контроль за кількістю та якістю стічних вод, що скидаються підприємствами до системи централізованого водовідведення. У 2024 році відібрано 610 проб та проведено 8540 лабораторних досліджень стічних вод підприємств, із них 65 проб мали перевищення ГДК забруднюючих речовин.

Забруднення поверхневих вод у межах території Хмельницької МТГ зворотними водами свідчить про недостатню ефективність роботи очисних споруд і обумовлює необхідність проведення заходів щодо їх модернізації.

Забруднення підземних вод може відбуватись за рахунок надходження стоків у ґрунт зі зношених каналізаційних мереж і напірних колекторів, забруднення через свердловини, які вийшли з експлуатації, надходження забруднюючих речовин із поверхневим стоком у місцях накопичення промислових і побутових відходів та місцях стихійних звалищ.

Потребує вирішення питання ліквідаційного тампонажу недіючих артезіанських свердловин, які вийшли з ладу і створюють загрозу забруднення підземних горизонтів. Подальше існування безгосподарних і непридатних до експлуатації свердловин у будь-який час може призвести до забруднення підземних вод.

Ще однією проблемою є підтоплення територій міста під час зливових дощів, що спричиняє змив з території забруднюючих речовин та забруднення ними поверхневих вод і ґрунтів.

Залишається проблемою визначення розмірів і меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг вздовж річок та навколо водойм на території Хмельницької МТГ.

Разом з тим, виконуються роботи по виготовленню проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Затверджено проєкти землеустрою щодо організації і встановлення меж прибережних захисних смуг р. Південний Буг у межах міста. Розпочато роботи з виготовлення проєкту землеустрою щодо організації та встановлення меж прибережних захисних смуг р. Плоскої. У поточному році до Державного земельного кадастру внесено відомості про обмеження у використанні земель водного фонду, зокрема прибережних смуг річки Південний Буг площею земельної ділянки, на яку поширюється обмеження, - 151,42 га.

Для покращення стану поверхневих водних об'єктів протягом 2025 року проведено наукові дослідження з вивчення стану якості води у р. Південний Буг (у межах міста) та озері у мікрорайоні Озерна. Здійснювались заходи з комплексної біомеліорації міського водосховища та водойм у парку ім. М. Чекмана (вселення риб-меліорантів, водоростей хлорели, вапнування). Розпочато роботу над проведенням гідробіологічних і гідроморфологічних досліджень річки Плоскої з метою подальших заходів з її ревіталізації.

Флора. Фауна. Біорізноманіття.

Згідно з геоботанічним районуванням Хмельницька міська територіальна громада належить до Старокостянтинівсько-Уланівського району Старокостянтинівсько-Білоцерківського округу грабово-дубових лісів і знаходиться на межі з Північноподільським (Теофіпольсько-Ярмолинським) округом лучних степів та дубових лісів. Рослинний покрив МТГ сформувався на базі природних евтрофних боліт та заплавних лісів (біло-вербових, ясенєво-липових, вільхових) долини Південного Бугу та його приток – річок Плоскої і Кудрянки, а також евтрофних боліт. Тут поширені такі типи рослинності: лісова, лучна,

водна, прибережно-водна, болотна, рудеральна та сегетальна. Закономірності їх розподілу зумовлені рельєфом території, едафічними умовами та антропогенним чинником. У долинах річок басейну Південного Бугу поширені рослинні угруповання, які сформувалися на базі природних евтрофних боліт та заплавлених лісів (біло-вербових, ясеневих-липових, вільхових), сьогодні рослинний покрив є докорінно трансформованим і зустрічаються лише залишки цих лісів, а на більшій території болота осушені.

На місці природних заплавлених та листяних лісів у теперішній час зростає лучна (суходільна), болотна, агрокультурна та рудеральна рослинність. Елементи природної рослинності зустрічаються і в долинах Південного Бугу та його приток.

Загальна площа земель державного лісового фонду на території Хмельницької територіальної громади складає 4957,3 га. Заходи з розширеного відтворення лісових ресурсів і їх захисних функцій, подальшої інтенсифікації лісгосподарського виробництва здійснює філія «Хмельницьке лісомисливське господарство» Державного спеціалізованого господарського підприємства «Ліси України».

У межах громади знаходяться такі лісництва: Пархомівське (5 кварталів), Прибузьке (8 кварталів), Хмельницьке (49 кварталів) та Чорноострівське (1 квартал). Найбільші лісові ділянки знаходяться біля сіл Пархомівці, Бахматівці, Богданівці, Марківка, Березове, Давидківці та Черепова.

У лісовій рослинності переважають дубово-грабові ліси та їх похідні – грабові. Лісові урочища здебільшого розташовані на плакорах, де домінує граб звичайний, а співдомінантами виступають дуб звичайний і ясен звичайний. Подекуди трапляються ділянки чистих грабових або дубових насаджень. У меншій кількості в складі деревостану зустрічаються липа дрібнолиста, берест, черешня, клен гостролистий і клен польовий, а також береза повисла. Підлісок представлений ліщиною звичайною та бруслиною європейською.

Лучна рослинність Хмельницької МТГ частково поєднується з болотними та водними угрупованнями, займаючи підвищені ділянки заплави річки Південний Буг та її приток. У трав'яному покриві домінують злакові види – переважно тонконіг лучний і тонконіг звичайний, а також вівсяниця лучна; на більш вологих місцях переважають осоки. Часто трапляються копитняк європейський, медунка темна, веснівка дволиста, вороняче око, цирцея звичайна, підлісник європейський, зеленчук жовтий, яглиця, а також лісові папороті – щитники чоловічий і шартський, безщитник жіночий. Навесні тут з'являються яскраві угруповання весняних ефемероїдів. Серед типових рослин весняного лісу – рясти ущільнений і порожнистий, анемона жовтецева, гусячі цибульки мала та жовта, зірочник ланцетолистий. Також зустрічаються печіночниця звичайна, барвінок, проліска дволиста, пшінка весняна, купина багатоквітова, адокса мускусна та інші види.

Болота заплави Південного Бугу та його приток у межах територіальної громади належать до евтрофних трав'яних типів. Тут переважають очерет звичайний, осока омська, осока чорна та осока здута. Серед поширених видів зустрічаються вербозілля звичайне, жовтець повзучий, підмаренник болотний, плакун верболистий і чистець болотний.

Повітряно-водна рослинність здебільшого представлена різнотрав'ям, у якому домінують очерет звичайний, рогози широколистий і вузьколистий, а також лепешняк великий. У складі водної рослинності переважають ценози спіродели багатокореневої, ряски малої, куширу темно-зеленого, елодеї канадської, водяного різак алоєвидного, жабурника звичайного, водопериці кільчастої, рдесника пронизанолистого, рдесника гребінчастого та інших характерних для водно-болотних угідь Верхнього Побужжя видів.

Заплавні вербові ліси (*Salicetum albae*) разом з прирічковими заростями верб *Salicetum triandro-viminalis*, код угруповання 91E0-1, заплавні діброви (*Ficario-Ulmetum*), код угруповання 91F0, які зростають у заплаві річки Південний Буг та її приток на території Хмельницької територіальної громади, взято під охорону Оселищною директивою Євросоюзу.

На території Хмельницької міської територіальної громади зростають види, занесені до Червоної книги України – грифола листувата, підсніжник білосніжний, гніздівка звичайна, лілія лісова та скополія карніолійська.

Крім того, серед рослин, що перебувають під охороною в межах Хмельницької області, трапляються арум Бессерів, воронець колосистий, дзвоники персиколісті та первоцвіт високий. До Зеленої книги України внесено рослинні угруповання латаття білого та глечиків жовтих.

Процеси урбанізації супроводжуються руйнуванням природного рослинного покриву, який зазнає значного антропогенного впливу. Унаслідок цього зменшується площа природних екосистем, спрощується їхня структура, посилюється роль синантропних угруповань. Водночас поступово зникають первинні фітоценози, а на їхньому місці поширюються неаборигенні інвазійні види рослин, що істотно змінюють структуру та функціонування біогеоценозів.

На території МТГ зустрічається значна кількість інвазійних (чужорідних) видів рослин, серед яких: клен ясенелистий, айлант найвищий, в'яз приземистий, робінія звичайна (біла акація), верба ламка, дикий виноград, кардарія крупковидна, щиріця біла та звичайна, амброзія полинолиста, аморфа кущова, череда листяна, хрінниця крупковидна, злинка канадська, чорнощир нетреболистий, ехіноцистис шипуватий, гірчак японський, маслинка вузьколиста, елодея канадська, галінсога дрібноцвіта, борщівник Сосновського, розрив-трава залозиста і дрібноквіткова, тонкопроміньк однорічний, мишій сизий, золотушник канадський та нетреба ельбінська.

Особливу загрозу становлять борщівник Сосновського та амброзія полинолиста. Їхні популяції на узліссях, біля доріг, стежок, протиерозійних валах та дренажних каналах характеризуються високою фітоценотичною активністю, часто стають домінантами та завдають значних втрат біотичному різноманіттю, витісняючи місцеві види трав'яних рослин.

Для контролю та обмеження поширення чужорідних видів необхідно здійснювати постійний моніторинг місць їх зростання та контролювати чисельність популяцій. Важливо заборонити використання цих рослин в озелененні та лісівництві, проводити механічне знищення до початку цвітіння та плодоношення інвазійних видів, ліквідувати місця їх масового зростання, а також інформувати населення про шкідливий вплив цих рослин.

Найчисленнішими представниками тваринного світу Хмельницької МТГ є безхребетні. У водоймах та заплавах ділянках мешкають одноклітинні організми (амеби, інфузорії, джгутикові) та багатоклітинні (війчасті черви, коловертки, малощетинкові черви, п'явки, моховатки). Значного поширення набули членистоногі (ракоподібні, павукоподібні, комахи), серед яких зустрічаються бабки, метелики, твердокрилі, двокрилі та веснянки. У водоймах також трапляються наземні молюски, більшість яких є мешканцями заплавах лісів. Серед них особливо часто зустрічається виноградний слимак, занесений до Європейського Червоного списку. Водні молюски здебільшого належать до типово річкових видів (котушки, ставковики, жабурниці, перлівниці).

На сухих схилах долин, вододілах та у лісах переважають комахи. Серед них є види, занесені до Червоної книги України: жук-олень, ксилопа звичайна, а також метелики — махаон, райдужниця велика, мнемозина, бражник мертва голова, бражник Прозерпіна, сатурнія руда та інші. На жаль, ця група тварин є однією з найменш досліджених у складі зообіоти громади.

На рибний фонд водойм територіальної громади впливають такі чинники, як забруднення стічними водами без очищення, зміни режиму течії річок, евтрофікація та інші антропогенні впливи. Внаслідок цього зменшується чисельність і різноманітність риб у водоймах.

Незважаючи на це, тут трапляються короп звичайний, плітка звичайна, окунь звичайний, краснопірка звичайна, йорж звичайний, лин, сом звичайний, щука та судак звичайний, які мають велике значення як для місцевого господарства, так і для рекреаційного рибальства.

Проте склад іхтіофауни змінюється через антропогенні фактори, що призводить до появи інтродукованих та інвазійних видів риб, таких як карась сріблястий, гірчак європейський, головешка-ротань, амур білий, колючка триголкова, товстолобик білий та товстолобик строкатий.

Інвазія риб є серйозною проблемою, яка виникає під впливом природних флуктуацій, людської діяльності та навмисного вселення чужорідних видів. Вона може спричинити зменшення чисельності та зникнення цінних місцевих видів, що має значні економічні та екологічні наслідки. Інвазійні риби здатні змінювати екосистеми водойм, конкурувати з місцевими видами та виступати переносниками різних захворювань.

Батрахофауна територіальної громади представлена переважно звичайними видами: ропухою сірою, землянкою звичайною, жабами трав'яною, озерною та ставковою, а також райкою звичайною. Зрідка трапляються тритон звичайний і кумка червоночерева.

Серед плазунів найбільш поширений вуж звичайний, рідше зустрічаються ящірки прудка та живородна, а також черепаха болотяна.

На території громади зафіксовано 186 видів птахів, що належать до 18 рядів і 45 родин, що становить близько 80 % сучасної орнітофауни Хмельницької області. З них гніздових видів – 107 (гніздування доведене для 89 видів, для решти припускається); пролітних – 57; 6 видів представлені птахами, які не гніздяться безпосередньо в місті, але спостерігаються під час гніздування або при перельоті; зимуючих – 17 видів, та залітних – 2 види (шпак рожевий і горіхівка). Під час міграцій видове різноманіття помітно зростає, а максимальна чисельність і різноманіття спостерігаються в серпні та на початку вересня.

Відзначаються помітні відмінності у заселенні птахів різних міських біотопів. Кількість видів зменшується у такому порядку:

прирічкові біотопи та водойми — парки і сквери — луки та поля — індивідуальна забудова — стара багатоповерхова забудова — нова багатоповерхова забудова.

Найбільше різноманіття гніздової фауни спостерігається в міських парках та заростях біля водойм, а найменше — у кварталах нової багатоповерхової забудови.

Серед птахів, відмічених на території міста, 21 вид занесений до Червоної книги України, а 117 видів – до Додатка II Бернської конвенції.

У теріофауні міста звичайним видом є вивірка звичайна. Досить висока чисельність спостерігається серед дрібних ссавців. У деревних насадженнях домінує миша лісова, чисельні також миша польова, вовчок горішниковий та бурозубка звичайна; звичайними є миша жовтогорла, їжак білочеревий, кріт європейський, бурозубка та інші.

Хижі ссавці представлені ласкою малою та куницею ліською, на околицях трапляється лисиця звичайна. Серед рукокрилих періодично спостерігаються нічниця, вухань звичайний, зрідка – кажан пізній та нетопир лісовий, при цьому найчисельнішим видом є вечірниця руда. Усі зазначені види рукокрилих занесені до Червоної книги України. У водоймах трапляється видра річкова, також віднесена до червонокнижних видів.

Серед крупних ссавців зафіксовано козулю європейську та дику свиню. Косулі іноді трапляються навіть у межах міста поблизу заплави Південного Бугу.

У населених пунктах досить часто спостерігаються свійські безпритульні тварини – собаки та коти, які групуються на вулицях, біля зупинок та будинків, а також поширені щури.

Основними проблемами у сфері охорони та використання тваринного світу є створення відтворювальних ділянок для рідкісних видів та тих, що мають мисливське значення, а також браконьєрство на суходолі та у водоймах.

Природно-заповідний фонд.

Станом на 1.01.2025 р. природно-заповідний фонд (ПЗФ) Хмельницької міської територіальної громади нараховує 31 природно-заповідну територію та об'єкт. Найбільша їх кількість (23 одиниці) розташована у межах м. Хмельницького.

Загальна площа ПЗФ м. Хмельницького (таблиця 4) складає 191,7658 га (2,07 % від площі міста).

Таблиця 4 – Природно-заповідний фонд міста Хмельницького

Назва природно-заповідного об'єкту	Адреса	Площа, га	Охоронна зона, м	Документ про оголошення
1	2	3	4	5
Ботанічні пам'ятки природи				
Алея каштана	вул. Чорновола, 24	0,5	10	Рішення Хмельницького обласного виконавчого комітету № 213 від 14.07.1977 р.
Горіх чорний	вул. Пилипчука, 5	0,02	10	Так само
Липа звичайна	вул. Грушевського, 64	0,02	10	—//—
Бук на Володимирській	вул. Володимирська, 74	0,001	10	Рішення Хмельницької обласної ради сьомого скликання № 60-33/2020 від 24.06.2020 р.
Бук червоний	вул. Героїв Маріуполя, 5	0,01	10	Рішення Хмельницького обласного виконавчого комітету № 358-р від 22.10.1969 р.
Бук червоний	вул. Героїв Майдану, 24	0,01	10	—//—
Відгомін віків	вул. Петра Болбочана, 6	0,001	10	Рішення Хмельницької обласної ради сьомого скликання № 60-33/2020 від 24.06.2020 р.
Прибузькі сосни	вул. Кам'янецька, 2	0,025	10	—//—
Сад Григорія Сковороди	вул. Ярослава Мудрого, 2	0,1914	10	—//—
Сквер імені Володимира Івасюка	вул. Кам'янецька, між будівлею Хмельницької обласної філармонії	0,1907	10	—//—
Сквер імені Кузьми Скрябіна	вул. Героїв Маріуполя, на території Хмельницької обласної філармонії	0,0833	10	—//—
Сквер пам'яті героїв та жертв Чорнобиля	на розі вулиць Прибузької та Кам'янецької, біля пам'ятника Героїв та жертв Чорнобиля	0,2981	10	—//—
Сквер слави	на розі вулиць	0,3438	10	—//—

	Кам'янецької та Сковороди			
Сосни Чорні	вул. Кам'янецька, 2	0,01	10	--/
Тисячі сердець	вул. Володимирська, 85	0,001	10	--/
Клен театральний	вул. Соборна, 60	0,001	10	Рішення Хмельницької обласної ради від 28.06.2023 року № 22-16/2023 «Про скасування статусу ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Ясен на майдані» та оголошення об'єктів природно-заповідного фонду»
Два платани	вул. Старокостян- тинівське шосе, 12а	0,01	10	--/
		1,7163		
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва				
Заріччя	мікрорайон «Виставка», обмежується вулицями Свободи, Зарічанською, Перемоги та проспектом Миру	4,3	25	Рішення одинадцятої сесії Хмельницької обласної ради № 22- 11/2004 від 30.03.2004 р.
Парк імені Михайла Чекмана	мікрорайон «Гречани», обмежується річками Південний Буг та Плоскою, вулицею Проскурівського підпілля	140,45	50	Рішення Хмельницького обласного виконавчого комітету № 132 від 5.05.1975 р. (заповідано 60,0 га); рішення четвертої сесії Хмельницької обласної ради № 13 від 16.12.1998 р. (площу розширено до 140,45 га)

Сквер імені Т.Г. Шевченка	центр міста, обмежується вулицями Володимирською, Героїв Майдану, Грушевського і Проскурівською	4,7	25	Рішення шістнадцятої сесії Хмельницької обласної ради № 10 від 04.04.2001 р. (заповідано 0,47 га); рішення двадцять другої сесії Хмельницької обласної ради № 11 від 21.03.2002 р. (площу розширено до 4,7 га)
Поділля	вул. Старокостянтинівське шосе	36,3295	30	Розпорядження виконкому обласної ради № 72-р. від 30.01.1969 р. (заповідано – 30,5 га); рішення вісімнадцятої сесії Хмельницької обласної ради №17-18/2013 від 05.12.2013 р. (площу розширено до 36,3295 га)
Юннатівський	пров. Шкільний, 8	2,06	30	Рішення Хмельницької обласної ради сьомого скликання № 60-33/2020 від 24.06.2020 р.
		38,3895		
Ботанічні сади				
Ботанічний сад Хмельницького національного університету	вул. Інститутська, 11	2,21	25	Рішення двадцять четвертої сесії Хмельницької обласної ради № 20-24/2009 від 18.11.2009 р.
Разом		191,7658		

ПЗФ міста Хмельницького включає 17 ботанічних пам'яток природи, 3 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва: «Парк імені Михайла Чекмана», «Сквер імені Т. Г. Шевченка», «Заріччя»; дендрологічні парки «Поділля» і «Юннатівський» та Ботанічний сад Хмельницького національного університету.

Найбільшу площу серед усіх природно-заповідних територій міста Хмельницького займають парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. Площа «Парку імені Михайла Чекмана» складає 73,2 % від загальної площі ПЗФ міста. Парк є не тільки найбільшою природно-заповідною територією міста Хмельницького, але й найбільшим парком-пам'яткою садово-паркового мистецтва у Хмельницькій області.

Осередками ботанічних колекцій культивованої флори є Ботанічний сад Хмельницького національного університету, дендропарки «Поділля» та «Юннатівський».

На території громади (поза містом Хмельницький) розташовані такі об'єкти природно-заповідного фонду (таблиця 5).

Таблиця 5 – Природно-заповідний фонд Хмельницької МТГ (за виключенням міста Хмельницький)

Назва природно-заповідного об'єкту	Адреса	Площа, га	Охоронна зона, м	Документ про оголошення
1	2	3	4	5
Лісовий заказник місцевого значення				
Барвінська криниця	Квартал 5 вид. 1, 4, 6, 7 Прибузьке лісництво	0,5011	25	Рішення Хмельницької обласної ради від 27.09.2023 № 14-17/2023
Давидковецький	Квартали 28-34 Хмельницьке лісництво	506,0	200	Рішення Хмельницької обласної ради від 28.10.1994 № 7
Лісогринівецький	Квартали 35-36 Хмельницьке лісництво	109,4	100	Рішення Хмельницької обласної ради депутатів трудящих від 14.07.1977 № 213, рішення , Хмельницької обласної ради від 30.03.2004 № 22-11/2004, рішення Хмельницької обласної ради від 26.05.2010 № 18-28/2010 змінено категорію, назву і площу
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення				
Парк ім. С. Мацишина	За 1,5 км від населеного пункту с. Пирогівці	12,0	25	Рішення Хмельницької обласної ради від 28.10.1994 № 7
Гідрологічний заказник місцевого значення				
Грузевицький	Між м. Хмельницький та смт Чорний Острів	324,0	100	Рішення Хмельницької обласної ради народних депутатів від 04.09.1982 № 278
1	2	3	4	5
Вовчанський	Заплава р. Вовк Хмельницький район	1629,5	200	Рішення Хмельницької обласної ради народних депутатів від 04.09.1982 № 278 та рішенням Хмельницької обласної ради від 28.10.1994 № 7 змінено площу

Зоологічна пам'ятка природи місцевого значення				
Бахматовецька колонія сірої чаплі	Квартал 16 вид. 4-5 Прибузьке лісництво	4,7	15	Рішення Хмельницької обласної ради народних депутатів від 15.10.1986 № 225
Заповідне урочище				
Лезнівське	Квартал 37 Хмельницьке лісництво	114,0	100	Рішення Хмельницької обласної ради депутатів трудящих від 14.07.1977 № 213 та рішення Хмельницької обласної ради від 30.03.2004 № 22-11/2004
Разом		2 700,1011		

Природно-заповідний фонд Хмельницької територіальної громади (за виключенням міста Хмельницький) становить 3 лісових заказники, 2 гідрологічні заказники та по одному заповідному урочищу, зоологічній пам'ятці та парк-пам'ятку садово-паркового мистецтва. За статусом природно-заповідні території та об'єкти Хмельницької МТГ належать до місцевого значення.

У 2025 році виготовлено землевпорядну документацію на 2 земельні ділянки під сквери, а саме: м. Хмельницький вул. Шевченка (готель «Поділля») та у с. Березове.

Водночас з метою розширення ПЗФ Хмельницької МТГ підготовлено наукові обґрунтування на 3 перспективні об'єкти природно-заповідного фонду міста загальною площею 6,8046 га, зокрема:

- парк пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк Подільський», м. Хмельницький, вул. Львівське шосе (6,7696 га);
- ботанічна пам'ятка природи «Сквер В'ячеслава Чорновола», м. Хмельницький, вул. Соборна, 29 (0,015 га);
- ботанічна пам'ятка природи «Ялини колючі», м. Хмельницький, вул. Проспект Миру, 59 (0,02 га).

Розширенню та охороні ПЗФ Хмельницької МТГ, зважаючи на низький рівень заповідності, слід надати цілеспрямованого характеру як у теоретичному, так і практичному аспектах. Для збереження природно-заповідного фонду потребує розробки документація (землевпорядна, проекти організації та утримання тощо), забезпечення кваліфікованого догляду за парками, дендропарками, окремими деревами та їх групами.

Території та об'єкти ПЗФ Хмельницької МТГ мають важливе наукове, дендрологічне, інтродукційне, орнітологічне, природоохоронне, історико-культурне, естетичне, санітарно-гігієнічне, рекреаційне, навчальне, еколого-виховне, еколого-просвітницьке, пізнавальне значення та цінність спадку.

Режим господарського використання територій природно-заповідного фонду регламентується дією Закону України «Про природно-заповідний фонд» та Положеннями про об'єкти природно-заповідного фонду.

Екологічна мережа.

Територія Хмельницької МТГ інтегрована у регіональну екомережу та забезпечує її цілісність, а також є невід'ємною частиною Національної екологічної мережі України та Загальноєвропейської екомережі.

Згідно з розробленою регіональною схемою екологічної мережі Хмельницької області Хмельницька міська територіальна громада входить до Південнобузького екокоридору, Давидковецького природного ядра та частково до Чорноострівсько-Грузевицького, Верхньопобузького природних ядер та Бужоцько-Бузько-Вовксько-Смотрицького екокоридору Хмельницької області.

Рішенням тридцять четвертої сесії Хмельницької міської ради від 09.10.2019 року № 37 затверджена схема екологічної мережі міста Хмельницького. Загальна площа екологічної

мережі міста Хмельницького становить 1234,83 га, що складає 11,54 % від загальної площі міста. Загальна довжина екокоридорів екомережі становить 59,16 км.

Структуру екомережі складають природні ядра та екокоридори національного, регіонального й місцевого рівнів, а також відновлювальні та буферні території.

У межах міста Хмельницького виділено 6 природних ядер – центрів біорізноманіття: з них 5 регіонального рівня: Дендропарк Поділля, Парк ім. М.Чекмана, Прибузьке, Гречанський ліс, Ботанічний сад та одне ядро локального рівня – Ветеранський ліс. Їх об'єднують 10 екокоридорів різних рівнів: один національного рівня (Південнобузький); три регіонального рівня (Північний, Плоскирівський, Кудрянський); шість локального рівня: екокоридор (Лезнівський струмок, Південо-Західний, Південний, Дачі Дубово, Старосадівський, Книжковецький).

Базою для формування локальної екомережі стала мережа природно-заповідних територій та об'єктів. Екокоридори і ядра виділені в межах річкових долин та зелених зон, що є необхідною умовою їх захисту, забезпечення обміну генетичним матеріалом, збереження міграційних шляхів для біотичного різноманіття.

У структурі екомережі виділено чотири відновлювальних території: «Озерненська», «Бандерівська», «Тернопільська», «Поворот на Розсошу». Їх загальна площа становить 0,55 га.

Буферні території включають прибережно-захисні смуги та буферні зони територій ПЗФ.

На сьогодні нагальною є проблема розробки екологічної мережі Хмельницької міської територіальної громади.

Зведена схема формування екомережі України, регіональні та місцеві схеми формування екомережі мають бути основою для розроблення усіх видів проектної документації при здійсненні землеустрою, розробці містобудівної документації, а також здійсненні господарської та іншої діяльності.

На території Хмельницької МТГ відсутні елементи Смарагдової мережі та водно-болотні угіддя міжнародного значення.

Зелені насадження.

Зелені насадження населених пунктів Хмельницької міської територіальної громади здебільшого штучні, лише на околицях та у заплавах річок збереглися залишки природної рослинності. Загалом рослинний покрив міста є сильно фрагментованим, поділений на окремі ділянки, оточені тротуарами, автомобільними та залізничними шляхами, будівлями тощо. На місці колишніх природних заплавок і листяних лісів нині розвиваються лучна, болотна, агрокультурна та рудеральна рослинність.

Деревна рослинність міста зосереджена переважно у центральній частині (парки, сквери) та північно-східній (дендропарк), тоді як у районах сучасної багатоповерхової забудови її наявність є незначною.

Зміни клімату створюють екстремальні умови середовища (стресори), такі як надмірно високі або низькі температури повітря, пересушування або перезволоження ґрунтів, що особливо небезпечно у періоди інтенсивного росту рослин. Це призводить до виникнення стресів у біоценозах, що зменшує стійкість і продуктивність видів, а згодом може спричинити зникнення природних фітоценозів.

Відповідно до ДБН Б.2.2-12:2019 для м. Хмельницького нормативна потреба в зелених насадженнях загального користування з урахуванням вимог екологічної складової на одного мешканця складає 10,5-11,0 м². За міжнародними нормами цей показник має бути не менше 20,4 м².

Норма забезпеченості населення міста Хмельницького зеленими насадженнями загального користування на даний час дотримана, оскільки на одного жителя припадає 11,6 м².

З 2021 по 2025 роки під парки та сквери відведено понад 123,23 га території зелених зон, які передані в постійне користування КП «Парки і сквери міста Хмельницького» та КП по зеленому будівництву і благоустрою міста. З них найбільшу площу займають зелені зони

вздовж річки Південний Буг між вулицями Старокостянтинівське шосе та Трудовою – 38,0561 га, вздовж річки Кудрянка в районі вулиць Щедріна та Холодноярців – 55,1292 га та лісопаркова зона між вулицями Степанкова та Болохівською – 26,00 га.

Згідно з вимогами «Інструкції з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах та селищах міського типу України» один раз на 5 років має проводитись інвентаризація зелених насаджень, яка у м. Хмельницькому не проводилась (за виключенням центральної частини). Зелені насадження інших частин Хмельницької територіальної громади не досліджені, також відсутні кількісні показники щодо зелених насаджень обмеженого і спеціального використання.

У зелених насадженнях Хмельницької територіальної громади спостерігається більш раннє пожовтіння і опадання листя деревних рослин у порівнянні з природними екотопами. Особливої уваги потребують гіркогоштанни звичайні, які уражені каштановою мінуючою міллю – інвазійним видом, який спричиняє раннє опадання листя, зменшення кількості плодів.

Загрозливого характеру набуло поширення напівпаразита омели білої на деревах багатьох вулиць міста Хмельницького. Трапляється переважно на листяних породах дерев, особливо сильно вражені омелою білою тополя дельтовидна, клен гостролистий, липа серцелиста.

В останні два роки особливої уваги потребують декоративні насадження, що створені з самшиту вічнозеленого, на пагонах якого спостерігається спалах небезпечного шкідника – вогнівки самшитової.

Протягом 2025 року проведено роботи із знищення борщівника Сосновського (площею 96,5 тис. м²), видалення окремих засохлих та пошкоджених дерев (88 дерев), видалення омели (56 дерев), розчистки ділянки від самосіву (4,8 тис. м²), аварійних засохлих дерев у заплаві р. Південний Буг від вул. Свободи до вул. Старокостянтинівське шосе (права сторона) тощо.

Відходи. На сьогодні Хмельницьким комунальним підприємством (КП) «Спецкомунтранс» забезпечується стабільне, безперебійне та системне надання послуг із вивезення побутових відходів, зокрема здійснюється вивіз відходів з 3204 контейнерів різного об'єму для збору твердих побутових відходів (ТПВ).

КП «Спецкомунтранс» продовжує роздільне збирання вторинної сировини. Станом на початок 2025 року встановлено 552 контейнери для сортування, з них 371 одиниця для пластику та 181 одиниця для скла на майданчиках загального користування в мікрорайонах Озерна, Виставка, Центр та Гречани. Загалом за 2024 р. реалізовано 279,3 т скла та 119,8 т ПЕТ-пляшки.

З вересня 2020 року у місті Хмельницькому функціонує Центр управління відходами (за адресою Проспект Миру, 7), з 2023 року – Центр управління відходами в мікрорайоні Ракове на перетині вулиць Чорновола-Пілотська, де можна безкоштовно здати відходи для їх подальшої переробки чи утилізації. Центри працюють у режимі самообслуговування шість днів на тиждень та приймають 13 фракцій відходів: папір, пластик, поліетилен, комбіновану упаковку, метал, побутову техніку, будівельні відходи, «зелені» відходи, меблі, одяг, небезпечні відходи.

Центри управління відходами в середньому за місяць відвідує 1460 осіб. За 2024 рік центрами прийнято: 88,3 т будівельних відходів, 31,2 т «зелених» відходів, 0,2 т комбінованого пакування, 11,8 т макулатури, 3,8 т металобрухту, 1,1 т ПЕТ-пляшки, 1,6 т поліетилену, 0,5 т HDPE-пляшки, 9,6 т склобою, 23,7 т одягу та взуття, 87 одиниць меблів, 356 одиниць побутової техніки.

Послугами Екобусу, що забезпечує збирання небезпечних відходів у складі побутових, за 2024 рік було прийнято та передано на утилізацію 14,8 т, зокрема: 5678 кг батарейок, 1000 шт. ртутних термометрів, 8834 шт. люмінесцентних та енергозберігаючих ламп, 1500 кг медикаментів, 3000 кг електронного обладнання, 2000 кг фарб, клеїв, розчинники (в тарі). Усі відходи, що містять ртуть (люмінесцентні лампи, енергозберігаючі лампи, термометри),

зібрані Екобусом, передаються на утилізацію до ДП «Боднарівка» ЛКП «Зелений Львів» у м. Львів. Усі інші небезпечні відходи (батареї тощо) передаються ТОВ «Екологічні інвестиції», м. Київ.

Протягом поточного 2025 року за допомогою Екобусу зібрано на утилізацію 1,9 т батарейок, 2,2 тис. ламп люмінесцентних та енергозберігаючих, 348 термометрів, 494 кг медикаментів, 0,7 т тари (фарби, клеї, розчинники), 1,3 т відпрацьованого електричного та електронного обладнання. Центрами управління відходами зібрано 2,9 т батарейок, 709 термометрів, 10,6 тис. ламп, 1,1 т медикаментів, 1,3 тис. од. великої побутової техніки, 2,7 т тари (фарби, лаки, клеї), 92 л відпрацьованого мастила, 42,2 т будівельних відходів, 14,4 т зелених відходів, 7,2 т макулатури, 1,2 т поліетилену, 3,9 т склобою, 1,5 т металобрухту, 12,5 т одягу тощо.

Також протягом поточного 2025 року на території громади проведені роботи з ліквідації 5 стихійних сміттєзвалищ.

У місті Хмельницькому продовжує функціонувати інтерактивний навчальний центр поводження з відходами – «Гуфі центр», який впродовж 2024 року прийняв 9604 відвідувача. Гіди центру провели 434 тури для дітей зі шкіл та дошкільних закладів міста та Хмельницької територіальної громади, педагогів, працівників комунальних підприємств, ВПО, іноземних гостей, а також для усіх бажаючих.

Не зважаючи на те, що в громаді здійснюються кроки щодо формування системи управління ТПВ, у поводженні з відходами переважає їх захоронення (близько 99,9 %), а частка компостування та рециклінгу залишається незначною. У середньому за добу на полігон побутових відходів з міста Хмельницького вивозять понад 260 т відходів.

Експлуатація полігону твердих побутових відходів м. Хмельницького та сміттєзвалищ, розташованих на території сіл, і надалі залишається однією з основних екологічних проблем Хмельницької МТГ.

Міський полігон ТПВ входить до переліку екологічно небезпечних об'єктів і на теперішній час вичерпав свою проектну потужність, тому подальша його експлуатація створює загрозу виникнення надзвичайних ситуацій. Оскільки полігон працює в режимі перевантаження, він є потужним джерелом утворення звалищного біогазу. Потрапляючи до атмосфери, цей газ здатний формувати парниковий ефект і негативно впливати на навколишнє природне середовище та здоров'я людей. З 2018 року частина метану, що утворюється на полігоні в процесі анаеробного розкладу органічних компонентів відходів, збирається та утилізується для виробництва енергії на установці з електричною потужністю 659 кВт.

Існуючий полігон твердих побутових відходів міста наближається до заповнення своєї максимальної ємності, а утворення побутових відходів м. Хмельницького в найближчі роки збільшиться приблизно з 94 тис. т/рік (zareєстровано у 2017 р.) до 107-110 тис. т/рік до 2027 року. У зв'язку з цим, КП «Спецкомунтранс» спільно з Європейським банком реконструкції та розвитку розроблено «Проект модернізації інфраструктури твердих побутових відходів у м. Хмельницькому». Його основною метою є забезпечення потужностей з переробки відходів, покращення операцій з управління відходами та зменшення обсягів вивозу ТПВ на полігон.

У рамках проекту задля зменшення негативного впливу на довкілля міського полігону у 2025 році запущена станція очистки фільтрату, який протягом усього часу існування полігону збирався у канави та періодично потрапляв у підземні та навколишні поверхневі води, спричиняючи їх забруднення. Наразі фільтрат підлягає очищенню методом зворотнього осмосу в установці потужністю 200 м³/добу. Генеральним підрядником будівництва виступив консорціум двох європейських компаній – литовської «Arionex LT» та австрійської «Rotreat Abwasserreinigung».

У вересні 2025 року стартували роботи з рекультивації Хмельницького полігону побутових відходів та будівництва двох нових санітарних карт, що відповідають європейським вимогам. Генеральними підрядниками проекту є консорціум компаній

Mesogeos S.A. (Греція) та Hayat Group LLC (Азербайджан), консультантом проекту та відповідальними за технічний нагляд є компанія Egis in Ukraine.

Основним напрямком роботи у сфері управління відходами залишається вирішення питання забезпечення повного збирання небезпечних відходів з метою передачі їх для подальшої утилізації, обробки (переробки) на спеціалізовані підприємства.

Зберігання та видалення відходів на більшості підприємств здійснюється відповідно до вимог екологічної безпеки та способами, що забезпечують максимально можливе використання відходів та передачу їх іншим споживачам у вигляді вторинної сировини.

Безпека життєдіяльності населення та його здоров'я.

На території Хмельницької МТГ нараховується близько 130 підприємств та організацій, які віднесено до потенційно небезпечних об'єктів. Майже усі об'єкти мають вид небезпеки – пожежо-вибуховий. Два підприємства – хімічний. До найбільших об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, як в МТГ, так і в області, відноситься ХКП «Спецкомунтранс». За результатами оцінки екологічних умов проживання населення м. Хмельницького згідно з показниками територіальної концентрації виробництва, господарської освоєності земель, густоти населення, забруднення природного середовища (хімічного: атмосферного повітря, природних вод, ґрунтів, а також радіаційного), природних умов (ступеня ураженості території несприятливими природно-антропогенними процесами) територію міста, як і більшість обласних центрів України, віднесено до ділянок, що характеризуються погіршеними умовами проживання (джерело: карта «Екологічна ситуація України», режим посилання : <https://geomap.land.kiev.ua/ecology-13.html>). У зв'язку з цим важливими є дані щодо здоров'я населення.

Антропогенний вплив, клімат, геологічна будова, рельєф та деякі інші чинники сприяли появі і розвитку на території громади несприятливих геологічних процесів, зокрема це: зсуви, лінійна та площинна ерозія, заболочування, просідання. Близько 6 % території міста Хмельницького становлять потенційно зсувонебезпечні ділянки. Територіальний розподіл сучасних геоморфологічних процесів у межах м. Хмельницького такий: для лівобережжя Південного Бугу, південно-західної й південної частин міста найбільш характерними є зсувні процеси і площинна ерозія; для центральної частини – заболочення (заплава і частково перша надзаплавна тераса Південного Бугу), просідання різного походження (надзаплавні тераси Південного Бугу, лесове плато у районі старого аеропорту).

Ще однією проблемою є затоплення і підтоплення територій міста під час зливових дощів, що спричиняє змив з території забруднюючих речовин та забруднення ними поверхневих вод та ґрунтів.

Для вивчення впливу стану навколишнього середовища на здоров'я населення використовували «Звіт про захворювання, зареєстровані у хворих, які проживають у районі лікувально-профілактичного закладу» за формою № 12, затвердженою Наказом МОЗ України із змінами від 10.07.2007 № 378.

У межах Хмельницької МТГ первинну медичну допомогу забезпечують 2 центри первинної медико-санітарної допомоги, до складу яких входить 32 амбулаторії загальної практики сімейної медицини.

Загальна захворюваність дітей віком від 0 до 14 років у межах міста Хмельницького у 2024 році (таблиця 6, рисунок 4) становила 259 на 1000 осіб від загальної кількості населення міста або 76016 особи (абсолютний показник). У 2023 р. – 288 на 1000 осіб від загальної кількості населення міста або 79083 особа (абсолютний показник).

Таблиця 6 – Стан захворюваності дітей віком 0-14 років у м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

№ з/п	Назва	2024		2023		2022		2021		2020	
		Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Загальна захворюваність
		Діти 0-14 років									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Усі хвороби	76016	259	79083	288	76051	277	77041	280	73273	267
2	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби, A00-B99	2001	6,82	2195	7,99	2115	7,71	2100	7,65	2093	7,62
3	Новоутворення, C00-D48	222	0,76	219	0,79	185	0,67	183	0,67	172	0,63
4	Хвороби крові, кровотворних органів і окремі порушення із залученням імунного механізму, D50-D89	1018	3,47	1176	4,28	1112	4,05	1002	3,65	990	3,61
5	Хвороби ендокринної системи, розлади харчування	1786	6,1	2032	7,4	2140	7,79	2110	7,69	1865	6,8
	обміну речовин E00-E90										
6	Хвороби нервової системи G00-G99	658	2,24	698	2,54	741	2,69	725	2,64	717	2,61
7	Хвороби ока та придаткового апарату H00-H59	1722	5,87	1689	6,15	1547	5,64	1527	5,56	1514	5,51
8	Хвороби вуха та	1289	4,4	1238	4,51	1149	4,18	1130	4,12	1097	3,99

	соскоподібного відростку H60-H95										
9	Хвороби системи кровообігу I00-I99	695	2,4	762	2,78	763	2,78	751	2,74	734	2,67
10	Хвороби органів дихання J00-J99	52925	180,5	54647	199,11	52145	189,99	53496	194,87	50112	182,5
11	Хвороби органів травлення K00-K93	2502	8,53	2301	8,38	2142	7,8	2106	7,67	2394	8,72
12	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини L00-L99	2055	7,01	1881	6,85	1691	6,16	1684	6,13	1495	5,44
13	Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини M00-M99	2125	7,25	2298	8,37	2147	7,82	2137	7,78	2191	7,98
14	Хвороби сечостатевої системи N00-N99	1118	3,8	1214	4,42	1117	4,07	1094	3,99	1054	3,84
15	Окремі стани, що виникають в перинатальному періоді P05-P96	105	0,36	117	0,43	103	0,38	105	0,38	102	0,37
16	Уроджені аномалії, деформації і хромосомні порушення Q00-Q99	619	2,11	677	2,47	645	2,35	612	2,23	634	2,3
17	Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовн. причин S00-T98	4491	15,32	5211	18,99	5594	20,38	5587	20,35	5420	19,74

При розгляді структури загальної захворюваності дітей м. Хмельницького від 0 до 14 років за період 2020-2024 рр. по нозологіях враховували середній показник за 5 років. Рейтингові місця розподілились наступним чином (рисунк 5):

- 1 місце – хвороби органів дихання (182,5; 194,87; 189,99; 199,11; 180,5 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 2 місце – травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин (19,74; 20,35; 20,38; 18,99; 15,32 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 3 місце – хвороби органів травлення (8,72; 7,67; 7,8; 8,38; 8,53 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 4 місце – хвороби кістково-м'язової системи (7,98; 7,78; 7,82; 8,37; 7,25 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 5 місце – хвороби ока та придаткового апарату (5,51; 5,56; 5,64; 6,15; 5,87 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 6 місце – хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин (6,8; 7,69; 7,79; 7,4; 6,1 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно);
- 7 місце – хвороби шкіри та підшкірної клітковини (5,44; 6,13; 6,16; 6,85; 7,01 за 2020, 2021, 2022, 2023, 2024 роки відповідно).

Звертає увагу той факт, що виявляється динаміка збільшення захворюваності школярів від 1-го до 9-го класу стосовно захворювання ока та його придаткового апарату, що можна пов'язати із підвищенням зорового навантаження в процесі навчання і широке використання гаджетів школярами. Також з віком різко збільшується питома вага захворювань кістково-м'язової системи, внаслідок неправильної посадки дітей у класах, вагою портфелів та наплічників, низькою фізичною активністю більшості школярів. Збільшується питома вага захворювань органів травлення.

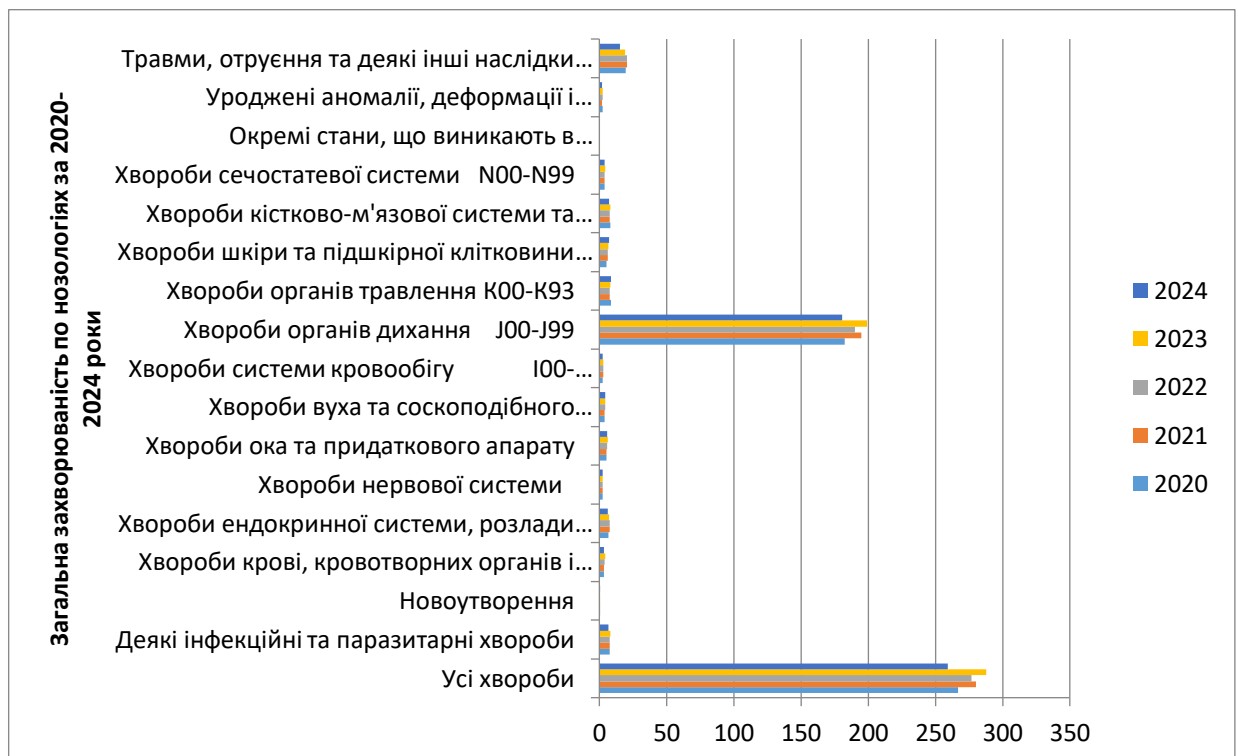

Рисунок 4 – Загальна захворюваність дітей (0-14 років) по нозологіях за 2020-2024 роки

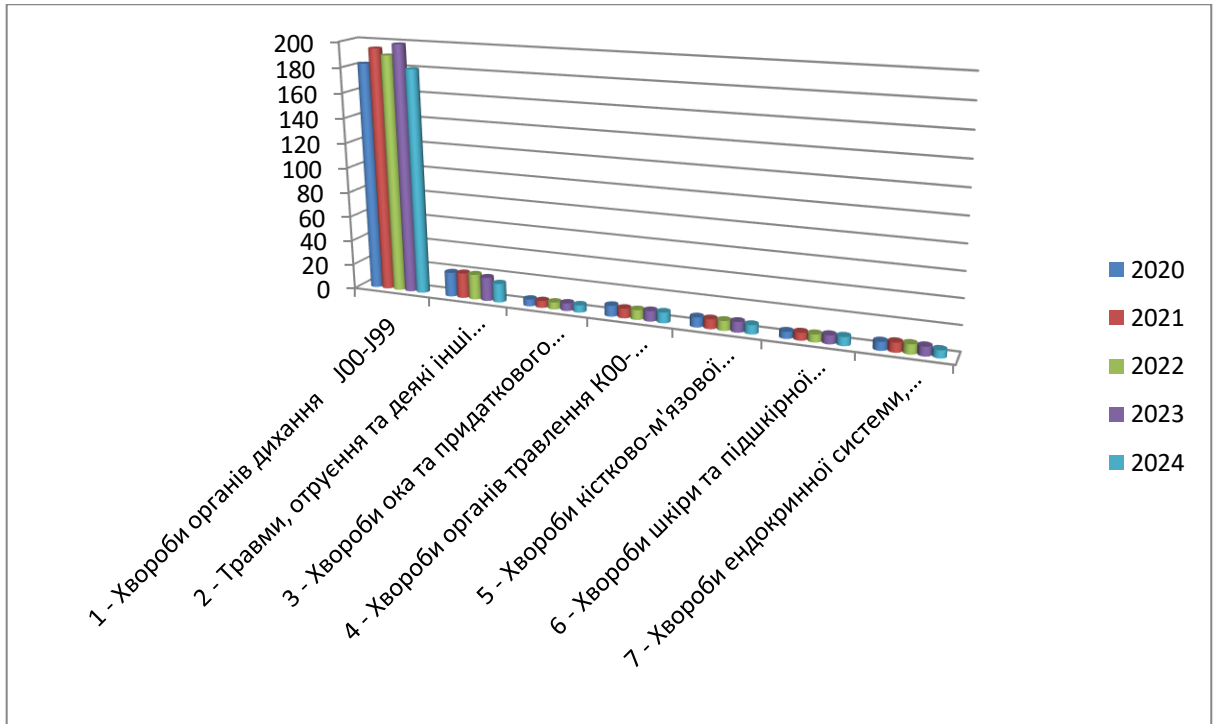

Рисунок 5– Рейтинг загальної захворюваності дітей (0-14 років) по нозологіях за 2020-2024 роки з найбільшими значеннями

Розподіл загальної захворюваності дітей віком від 0 до 14 років по основних нозологіях за середнім показником періоду 2020-2024 роки представлено на діаграмі (рисунок 6).

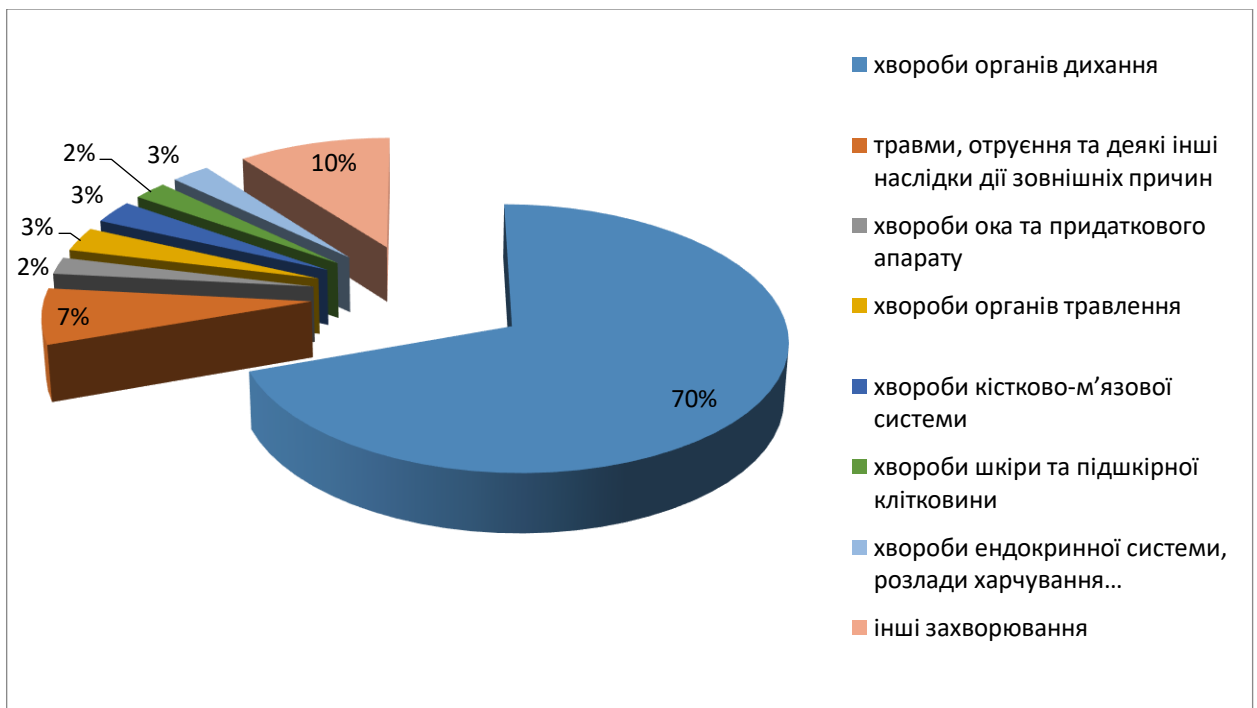

Рисунок 6 – Розподіл загальної захворюваності дітей віком від 0 до 14 років по основних нозологіях за середнім показником періоду 2020-2024 роки

Високий рівень захворюваності органів дихання пояснюється включенням у цю категорію гострих фарингітів, тонзилітів, ларингітів, трахеїтів, пневмоній, хронічних хвороб мигдалин та аденоїдів та бронхіальної астми. За цією нозологією слід окремо виділити

розподіл захворюваності за пневмонією та бронхіальною астмою, як найбільш залежних захворювань від стану повітря (таблиця 7, рисунок 7).

Таблиця 7 – Стан захворюваності органів дихання дітей віком 0-14 років по м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

№ з/п	Назва	2024		2023		2022		2021		2020	
		Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність
		Діти 0-14 років									
1	Хвороби органів дихання	52925	180,5	54647	199,11	52145	189,99	53496	194,87	50112	182,5
2	Пневмонії	574	1,96	287	1,05	253	0,92	306	1,11	446	1,62
3	Бронхі-альна астма	135	0,46	121	0,44	99	0,36	96	0,35	68	0,25

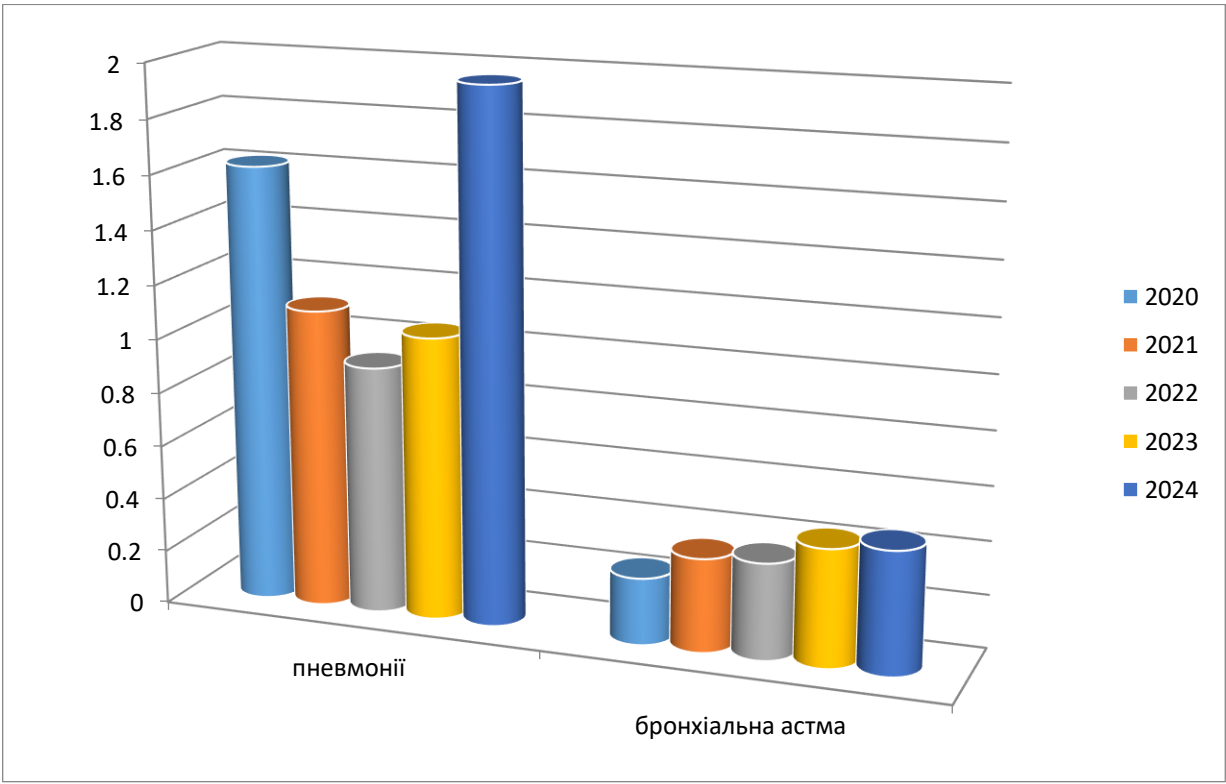

Рисунок 7 – Стан захворюваності органів дихання (пневмонії, бронхіальна астма) дітей віком 0-14 років по м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

Загальна захворюваність підлітків (15-17 років включно) по місту Хмельницькому залишається високою і представлена в таблиці 8 та на рисунку 8.

Таблиця 8 – Стан захворюваності підлітків віком 15-17 років по м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

№ з/п	Назва	2024		2023		2022		2021		2020	
		Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворю-ваність
		Підлітки 15-17 років									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Усі хвороби	13844	47,21	13472	49,09	13098	47,72	12938	47,13	12724	46,34
2	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби, A00-B99	325	1,1	308	1,12	301	1,09	294	1,07	230	0,84
3	Новоутворення, C00-D48	65	0,22	59	0,21	47	0,17	42	0,15	31	0,11
4	Хвороби крові, кровотворних органів і окремі порушення із залученням імунного механізму, D50-D89	92	0,31	97	0,35	90	0,33	89	0,32	95	0,35
5	Хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин E00-E90	815	2,78	953	3,47	904	3,29	892	3,25	834	3,04
6	Хвороби нервової системи G00-G99	310	1,06	318	1,16	286	1,04	276	1,01	198	0,72
7	Хвороби ока та придаткового апарату H00-H59	488	1,66	456	1,66	396	1,44	384	1,40	380	1,38

8	Хвороби вуха та соскоподібн ого відростку H60-H95	161	0,55	145	0,53	114	0,42	107	0,39	104	0,38
9	Хвороби системи кровообігу I00-I99	216	0,74	230	0,84	205	0,75	194	0,71	211	0,77
10	Хвороби органів дихання J00-J99	7625	26,0	7014	25,56	6715	24,47	6678	24,33	6513	23,72
11	Хвороби органів травлення K00-K93	711	2,42	642	2,34	654	2,38	642	2,34	697	2,54
12	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини L00-L99	461	1,57	425	1,55	368	1,34	358	1,30	384	1,40
13	Хвороби кістково- м'язової системи та сполучної тканини M00-M99	895	3,05	988	3,59	1034	3,77	1028	3,75	1047	3,81
14	Хвороби сечостатево ї системи N00-N99	322	1,1	355	1,29	331	1,21	326	1,19	357	1,3
15	Вагітність, пологи та післяполого вий період O00-O99 (крім O80)	-	-	-	-	-	-	-	-	10	0,036
16	Уроджені аномалії, деформації і хромосо- мні поруше- ння Q00-99	132	0,45	148	0,54	141	0,51	137	0,50	154	0,56
17	Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовн. прич. S00-T98	978	3,34	1100	4,01	1297	4,73	1284	4,68	1274	4,64

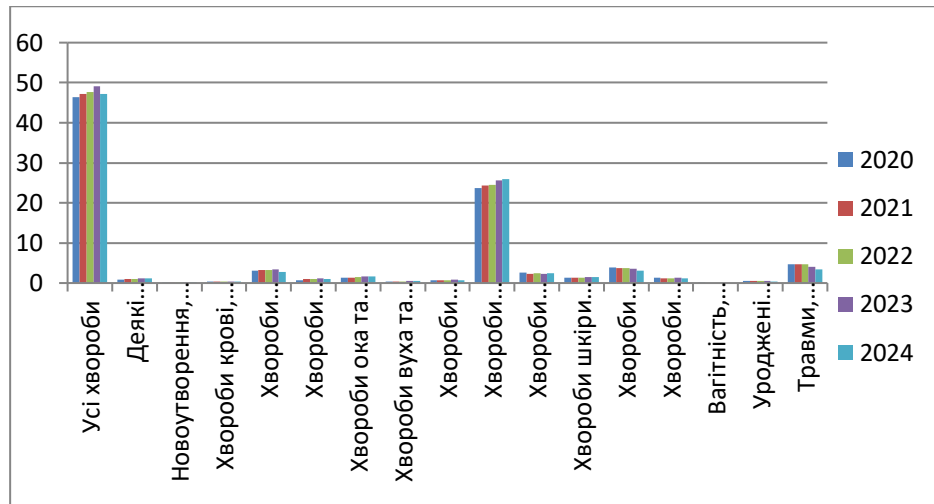

Рисунок 8 – Загальна захворюваність підлітків (15-17 років) по нозологіях 2020-2024 роки

Високий рівень захворюваності органів дихання пояснюється включенням у цю категорію гострих фарингітів, тонзилітів, ларингітів, трахеїтів, пневмоній, хронічних хвороб мигдалин та аденоїдів та бронхіальної астми. За цією нозологією слід окремо виділити розподіл захворюваності за пневмонією та бронхіальною астмою, як найбільш залежних захворювань від стану повітря. Крім того, спостерігається різкий стрибок кількості пневмоній за 2020 рік, що пов'язано із пандемією COVID-19.

Загальна захворюваність дорослих (18 років і старші) по м. Хмельницькому залишається високою (таблиця 9, рисунок 9).

Таблиця 9 – Стан захворюваності дорослих (18 років і старші) по м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

№ з/п	Назва	2024		2023		2022		2021		2020	
		Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб із захворюванням (усього)	Зага-льна захворюваність
		Дорослі 18 років і старше									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Усі хвороби	391716	1335,9	398240	1451,04	408472	1488,32	408806	1489,18	405285	1476,01
2	Деякі інфекційні та паразитарні хвороби, A00-B99	2482	8,47	2689	9,79	2987	10,89	2914	10,62	3440	12,53
3	Новоутворення, C00-D48	5144	17,54	5742	20,92	6742	24,56	8898	32,41	10315	37,57

4	Хвороби крові, кровотворних органів і окремі порушення із залученням імунного механізму, D50-D89	4118	14,04	4311	15,71	4564	16,63	4523	16,48	4239	15,44
5	Хвороби ендокринної системи, розлади харчування,	23005	78,46	27051	98,56	31048	113,13	30147	109,82	29735	108,29
	порушення обміну речовин E00-E90										
6	Хвороби нервової системи G00-G99	9577	32,66	10843	39,51	11715	42,68	11207	40,82	9850	35,87
7	Хвороби ока та придаткового апарату H00-H59	18923	64,53	19534	71,17	21876	79,71	21664	78,92	18924	68,92
8	Хвороби вуха та соскоподібного відростку H60-H95	10051	34,28	9066	33,03	8503	30,98	7628	27,79	7181	26,15
9	Хвороби системи кровообігу I00-I99	158316	539,92	159237	580,19	157768	574,85	157643	574,26	154482	562,61
10	Хвороби органів дихання J00-J99	55922	190,71	54207	197,51	55472	202,12	56784	206,85	55191	201,00
11	Хвороби органів травлення K00-K93	35335	120,51	34102	124,25	31140	113,46	32127	117,03	37487	136,52
12	Хвороби шкіри та підшкірної клітковини L00-L99	6025	20,55	5860	21,35	6840	24,92	6839	24,91	7150	26,04
13	Хвороби кістково-м'язової	30999	105,72	31370	114,3	31244	113,84	31102	113,30	30875	112,44

	системи та сполучної тканини M00-M99										
14	Хвороби сечостатевої системи N00-N99	14001	47,75	13685	49,86	14548	53,01	14231	51,84	13474	49,07
15	Вагітність, пологи та післяпологовий період	2079	7,09	2268	8,26	2663	9,7	2762	10,06	2687	9,79
	O00-O99 (крім O80)										
16	Уроджені аномалії, деформації і хромосомні порушення Q00-Q99	567	1,93	579	2,11	599	2,18	610	2,22	607	2,21
17	Травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовн. причин S00-T98	14280	48,7	16795	61,19	19754	71,98	18739	68,26	18532	67,49

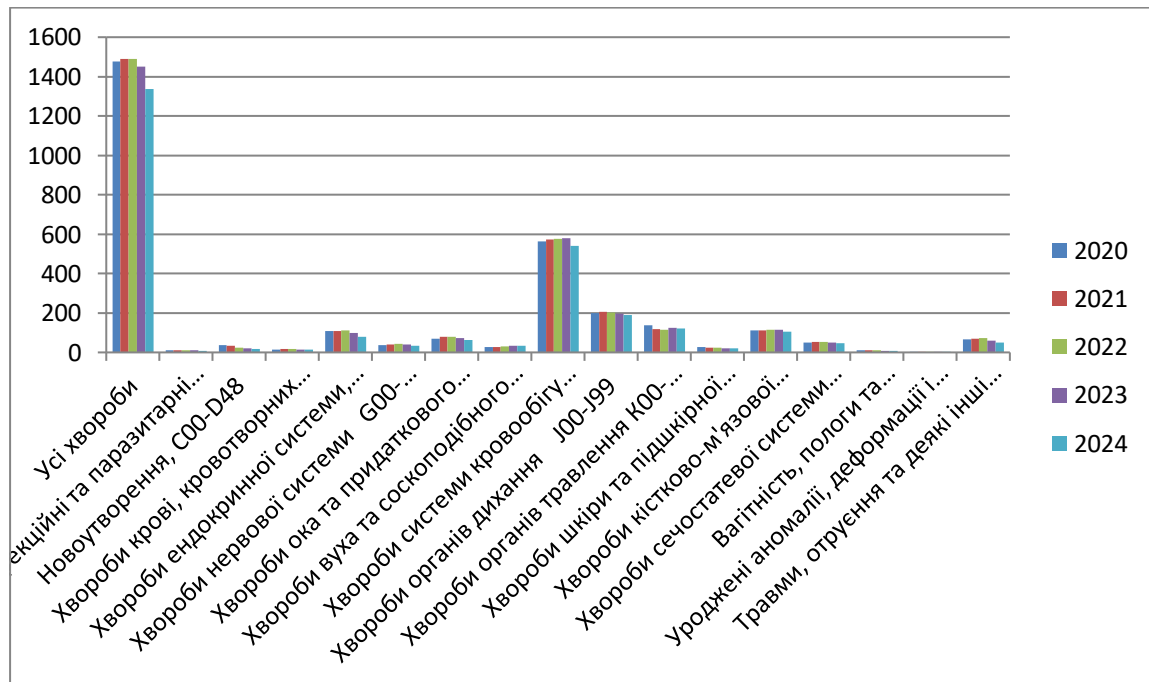

Рисунок 9 – Загальна захворюваність дорослих (18 років і старше)
по нозологіях за 2020-2024 роки

Рівень захворюваності системи кровообігу значно збільшується у віковій категорії 18 років і старше. У цій групі хвороб окремо виділяють: хронічні ревматичні хвороби серця; гіпертонічна хвороба (всі форми); гіпертонічна хвороба (без згадування про ішемічну хворобу серця та судинні ураження мозку); ішемічна хвороба серця; ішемічна хвороба серця з гіпертонічною хворобою; із загальної кількості хворих на ішемічну хворобу - хворі на стенокардію; цереброваскулярні хвороби; цереброваскулярні хвороби з гіпертонічною хворобою; інсульти (усі форми); інсульти з гіпертонією.

Неухильне зростання надходжень токсичних речовин в атмосферу насамперед позначається на здоров'ї населення. Оксиди вуглецю, сірки, азоту, вуглеводні, сполуки свинцю, пил, що надходять в атмосферу, здійснюють різний токсичний вплив на організм людини. Зростання захворюваності відзначається з цілого ряду класів хвороб.

У дорослих це захворювання крові і кровотворних органів, системи кровообігу, органів травлення, кістково-м'язової системи і сполучної тканини, хвороби ендокринної системи, розлади харчування, порушення обміну речовин, хвороби ока та придаткового апарату.

Так само як і у віковій групі підлітки, у віковій групі 18 років і старше спостерігається різкий стрибок кількості пневмоній за 2021 рік, що пов'язано із триванням пандемії COVID-19 (таблиця 10, рисунок 10).

Таблиця 10 – Стан захворюваності органів дихання (пневмонії, бронхіальна астма, алергічний риніт) дорослих віком 18 років і старше по м. Хмельницькому за 2020-2024 роки

№ з/п	Назва	2024		2023		2022		2021		2020	
		Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Загальна захворюваність	Зареє-стро-вано осіб з захворюванням (усього)	Загальна захворюваність
		18 років і старше									
1	Хвороби органів дихання	55922	190,71	54207	197,51	55472	202,12	56784	206,85	55191	201,00
2	Пневмонії	1627	5,55	1675	6,1	3145	11,46	9977	36,34	8173	29,77
3	Бронхіальна астма	1595	5,44	1739	6,34	1739	6,34	1643	5,99	1498	5,46

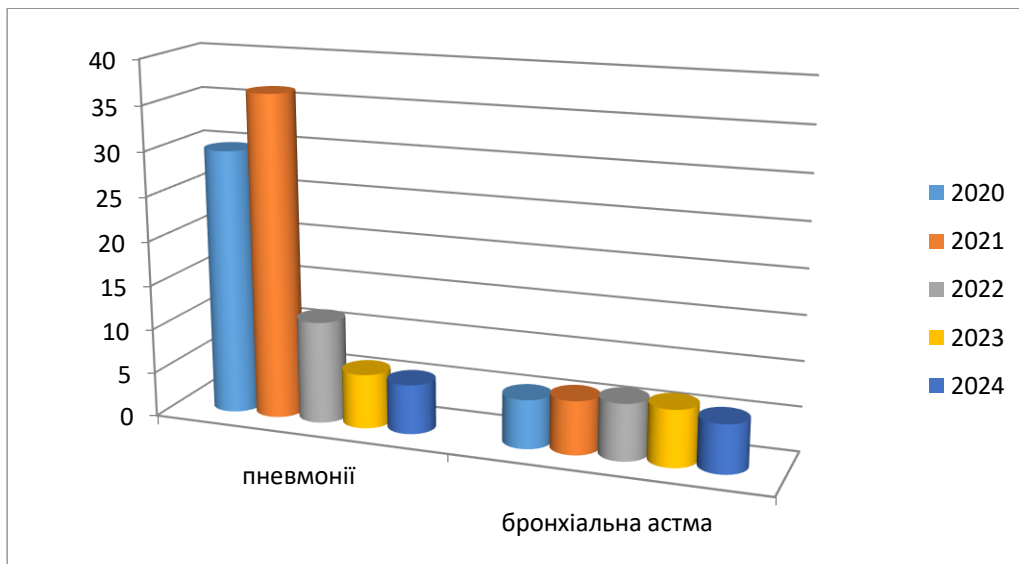

Рисунок 10 – Стан захворюваності органів дихання (пневмонії, бронхіальна астма) дорослих віком 18 років і старше по м. Хмельницькому 2020-2024 роки

У 2021 році значно зріс показник захворюваності на пневмонії: захворіло 5786 дорослих та 161 дитина (у відповідному періоді 2020 року – 1419 дорослих та 456 дітей). Із загальної кількості пневмоній 4532 пневмонії у дорослих осіб з підтвердженим діагнозом COVID-19 та 30 – у дітей. Показник захворюваності складає 265,3 на 10 тис. дорослого населення (96,5 – у 2020 році). 59 % з числа захворівших лікувались у стаціонарі, з них 424 особи померли. Показник захворюваності на пневмонії серед населення був пропорційний росту захворюваності на гостру респіраторну хворобу, спричинену COVID-19.

Об'єкти культурної спадщини. На території Хмельницької МТГ знаходяться 923 пам'ятки та 122 об'єкти культурної спадщини, у тому числі на території міста Хмельницького нараховується пам'яток та об'єктів культурної спадщини:

- пам'яток археології – 2 од.;
- пам'яток історії місцевого значення – 45 од.;
- пам'яток монументального мистецтва – 3 од.;
- об'єктів археології – 5 од.;
- щойно виявлених об'єктів архітектури – 111 од.;
- щойно виявлених об'єктів культурної спадщини за видом «історія» – 4 од.;
- новоспоруджених об'єктів монументального мистецтва – 9 од.

На території Хмельницької МТГ об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – відсутні.

Прогнозні зміни, якщо документ державного планування не буде затверджено.

У разі, якщо проєкт Програми не буде затверджено, на території громади стан довкілля у межах МТГ може погіршитися.

Невиконання заходів з модернізації систем водовідведення, очищення стічних вод та визначення джерел деградації водних ресурсів, включно з науковими дослідженнями витоку річки Південний Буг, спричинить подальше забруднення поверхневих і підземних вод, зростання скидів неочищених стоків і погіршення санітарного стану водних об'єктів. Це підвищить ризики водно-інфекційних захворювань, збільшить токсичне навантаження на водну фауну тощо.

Через невиконання заходів щодо захисту атмосферного повітря, зокрема модернізації промислових підприємств та розвитку автоматизованих пунктів моніторингу, збережуться високі обсяги викидів основних забруднювачів. Це сприятиме збільшенню забруднення атмосферного повітря та посилить ризики збільшення хронічних респіраторних та серцево-судинних захворювань населення.

Невиконання заходів у сфері управління відходами, зокрема зі знешкодження небезпечних та непридатних хімічних речовин, призведе до накопичення токсичних відходів і підвищення ризику локальних техногенних забруднень, що безпосередньо впливатиме на ґрунти, підземні води і здоров'я населення.

Відсутність реалізації заходів зі збереження біорізноманіття та розширення ПЗФ формує ризику втрати середовищ існування біоти, скорочення популяцій рідкісних видів і деградацію природних екосистем.

Таким чином незатвердження Програми призведе до кумулятивного погіршення довкілля, збільшення екологічних і техногенних ризиків та зниження рівня екологічної й соціальної безпеки населення громади.

3. ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ДОВКІЛЛЯ, УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА СТАНУ ЙОГО ЗДОРОВ'Я НА ТЕРИТОРІЯХ, ЯКІ ЙМОВІРНО ЗАЗНАЮТЬ ВПЛИВУ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

Території, які ймовірно зазнають впливу внаслідок реалізації Програми, включають:

- території Хмельницької МТГ, на яких будуть здійснюватися заходи Програми;
- території Хмельницької області, що знаходяться поблизу місць реалізації заходів Програми.

Програми.

Детально стан довкілля та здоров'я населення Хмельницької міської територіальної громади наведений у розділі 2.

Екологічний стан та стан здоров'я населення Хмельницької області. Площа Хмельницької області становить 20,6 тис. км², що відповідає 3,4 % площі території України. Протяжність області з півночі на південь складає 256,2 км, із сходу на захід – 192,5 км. Чисельність населення на 1 січня 2022 року складала 1228,8 тис. осіб, з них 718,1 тис. осіб – міське населення.

Хмельницька область займає вигідне географічне положення, характеризується сприятливими природними і кліматичними умовами, різноманітністю ландшафтних територій, багатством рослинного і тваринного світу, широкою мережею річок.

Земельний фонд Хмельницької області за даними Головного управління Держгеокадастру у Хмельницькій області на 1 січня 2024 року складає близько 2,1 млн га; в структурі земельного фонду майже 3/4 території зайнято сільськогосподарськими землями, з них близько 60 % припадає на рілля. За агрохімічною оцінкою орні землі Хмельниччини відносяться до середньої якості. Середньозважений по області вміст гумусу складає 2,79 %. Реакція середовища в ґрунтах області близька до нейтральної (6,2 одиниці рН сольове). Кислими є ґрунти лише на Вінковеччині (рН 5,04) та в районі Нової Ушиці (рН 5,5 од.). Усього кислі ґрунти в області займають близько 22 %.

Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови Хмельниччини обумовили високий рівень розораності сільськогосподарських угідь (64,3 %), що стало причиною розвитку процесів деградації ґрунту та втрати гумусу. Однією з причин деградації ґрунтів в області є їх ерозія, частка еродованих ґрунтів складає 45,4 % (664,2 тис. га). Погіршенню стану еродованих ділянок також сприяє шкідлива дія вод.

Ґрунти на території Хмельницької області високопродуктивні. Найбільш поширеними і родючими є чорноземи типові на різних ґрунотвірних та підстилаючих породах, різного ступеня еродованості. Чорноземи опідзолені та темно-сірі опідзолені ґрунти в межах області займають 514,4 тис. га (32,8 %), ясно-сірі та сірі опідзолені ґрунти – 274,7 тис. га (17,5 %).

Клімат області є помірно-континентальним з теплим літом, м'якою зимою та достатньою кількістю опадів. У будь-яку пору року територія області перебуває під впливом циклонів, які формуються над Атлантичним океаном. Влітку вони зумовлюють значну хмарність, опади, зниження температури повітря, а взимку – потепління, відлиги, снігопади. На клімат також впливає рельєф. Різноманітні його форми обумовлюють відмінності в температурах, кількості опадів, напрямі та силі вітру.

За даними Хмельницького обласного центру з гідрометеорології середня річна температура повітря у 2024 році становила плюс 10,7 °С (у 2023 році – плюс 10,3 °С тепла), що свідчить про формування тенденції збільшення температури атмосферного повітря в області. Кількість опадів у 2024 році становила 643,0 мм (у 2023 році – 567 мм). Поряд з позитивною тенденцією збільшення річного обсягу опадів, зросла частота метеорологічних небезпечних явищ, зокрема чергування періодів сильної спеки та короточасних потужних злив, що призводить до підтоплення в населених пунктах.

До основних потенційних негативних наслідків зміни клімату, що можуть проявлятися у Хмельницькій області, належать більшість з таких, що є характерними для України, а саме: посуха; підтоплення та затоплення; зменшення площ та порушення видового складу зелених зон; стихійні гідрометеорологічні явища; зниження рівня ґрунтових вод; зменшення їх

кількості та погіршення якості питної води; зростання кількості інфекційних захворювань та алергійних проявів.

Емісійне забруднення атмосферного повітря включає викиди забруднюючих речовин від двох основних видів джерел – стаціонарних і пересувних.

Протягом 2024 року в атмосферу надійшло 19,164 тис. т забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення, що на 0,36 тис. т більше, ніж у 2023 році. Збільшення відбулось за рахунок стаціонарних джерел. У розрахунку на 1 км² території області припадає 0,92 т викинутих в атмосферу забруднюючих речовин, а на одну особу – 15,5 кг. Основні антропогенні джерела забруднення атмосфери Хмельницької області аналогічні джерелам Хмельницької МТГ, це: теплове та енергетичне устаткування, промислові підприємства, сільське господарство, всі види транспорту. Протягом 2024 року в області відбулось збільшення викидів по діоксиду сірки (+0,361 тис. т) та оксиду вуглецю (+1,224 тис. т), зменшення викидів фіксувалось по пилю (-0,03 тис. т) та діоксиду азоту (-1,22 тис. т).

Водні ресурси Хмельницької області складаються з поверхневих водних ресурсів та підземних вод. Поверхневі водні ресурси, в основному, формуються річками і є їх сумарним стоком. Частина поверхневих водних ресурсів концентрується у водосховищах, ставках та невеликих озерах. В області нараховується 3733 річки, загальною протяжністю – 12880 км, з них довжиною більше 10 км – 211 шт., загальною протяжністю 4872 км. На території Хмельницької області налічується 2959 водних об'єктів (із них 39 – водосховища). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком одного жителя області становить 1,7 тис. м³ при середній по державі – 1,1 тис. м³, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але в основному всі галузі забезпечені необхідною кількістю води, хоча якість не завжди відповідає вимогам.

Загальні скиди зворотних вод у 2024 році становили 52,070 млн м³, тоді як у 2023 році – 55,855 млн м³ зворотних вод. Також зменшились обсяги скидання недостатньо-очищених зворотних вод, у 2024 році вони склали 0,462 млн м³, у 2023 році – 0,586 млн м³. У 2024 році, порівняно з 2023 роком, скиди забруднюючих речовин, що визначені державною звітністю по формі № 2ТП-водгосп (річна), зменшились майже по всіх показниках, а саме: БСК₅, ХСК, завислі речовини, сульфати, хлориди, азот амонійний, нітрати, АПАР, залізо, мідь, цинк, нікель, нафтопродукти, фосфати, хром шестивалентний. Збільшились скиди по сухому залишку та хрому загальному. Показник нітритів залишився стабільним порівняно з 2023 роком. За даними моніторингових спостережень, рівень забруднення басейну трьох великих річок Дніпро, Південний Буг, Дністер у порівнянні з минулим роком суттєво не змінився.

Забруднення водних об'єктів неочищеними та недостатньо очищеними зворотними водами через незадовільний технічний стан водоочисних споруд або їх відсутність – одна з найактуальніших екологічних проблем області. Залишається проблемою визначення розмірів і меж водоохоронних зон та бережних захисних смуг вздовж річок та навколо водойм на території області.

Рослинність області характерна для лісостепу. Ліси Хмельниччини належать до типу середньоєвропейських лісів. Основу лісової рослинності становить граб, а до звичайних дерев належать: дуб, ясен, липа, клен, явір, берест, осика, тополя, дика груша, дика яблуня, черемха, черешня та інші. Ліси Хмельницької області займають площу 281,6 тис. га або 3,4 % від загальної по державі. Лісистість області становить 12,7 %. Цей відсоток лісистості нижчий від середнього по державі. Основна частина лісових масивів зосереджена на півночі Хмельниччини, де вони займають близько 39,2 % площ. У межах інших географічних районів площа під лісами набагато менша і приблизно становить: у Придністров'ї – 17,0 %, Хмельницькому Побужжі – 15,0 %, північному Поділлі – 12,0 % від загальної лісовкритої площі. У 2024 році проведено роботи із лісовідновлення на площі 941,4 га, у тому числі: заліснення лісосік на площі 875,8 га.

На території області зростає більше 1700 видів рослин, з яких до Червоної книги України належить 116 видів, до Європейського червоного списку – 7. На 37 видів розповсюджена лімітована заготівля, а 150 видів рослин підлягають особливій охороні на території Хмельницької області.

Природно-заповідний фонд Хмельницької області є унікальним оселищем рідкісних видів рослин та тварин, більшість з яких охороняються на міжнародному та європейському рівнях. Основу природно-заповідного фонду області складають об'єкти різних категорій. Мережу територій та об'єктів природно-заповідного фонду області складають два національні природні і один регіональний ландшафтний 77 парки, заказники, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного і місцевого значення, пам'ятки природи загальнодержавного і місцевого значення, заповідні урочища, зоопарк, ботанічний сад загальнодержавного значення – всього 538 об'єктів загальною площею 328684,491 га. До об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення належать: 2 національні природні парки, 25 заказників, 5 пам'яток природи, 1 ботанічний сад, 9 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва.

В області знаходяться два водно-болотні угіддя міжнародного значення:

- «Бакотська затока» площею 1590 га;
- «Пониззя річки Смотрич» площею 1480 га.

Вони створені з метою збереження біорізноманіття басейну річок Смотрич та Дністер, а також охорони популяцій рідкісних водоплаваючих птахів на території Хмельницької області. Ці території відіграють важливу роль у збереженні лебедів-шипунів, коловодників болотяних, журавлів сірих, шулік та чайок, крім того тут зростають рідкісні види рослин занесені до Червоної книги України та Додатку 2 Бернської конвенції. У відповідності до Указу Президента України від 27.06.1996 року № 474/96 ці території увійшли до складу національного природного парку «Подільські Товтри».

Хмельниччина має території поширення видів тварин і рослин, включених до Резолюції 6 Бернської конвенції і для збереження яких ці території вносять до Смарагдової мережі.

У межах Хмельницької області до переліку об'єктів Смарагдової мережі Європи для України ключено 8 природних територій:

- національний природний парк «Подільські Товтри» (код UA 0000011, площа 261521,0 га);
- Ізяславсько-Славутицький (код UA 0000123, площа 32329,0 га);
- регіональний ландшафтний парк «Мальованка» (код UA 0000124, площа 16908,0 га);
- Верхнє Побужжя (код UA 0000169, площа 13339,0 га);
- Барський – частина території (код UA 0000228, площа 2815,0 га);
- Березнянський (код UA 0000229, площа 128,0 га);
- Кузьминський (код UA 0000241, площа 1240,0 га);
- Старосинявський (код UA 0000249, площа 518,0 га).

На території Хмельниччини розроблено екологічну мережу, яка включає 13 природних ядер: 3 національного, 5 регіонального, 5 місцевого рівнів. Їх сполучають 3 екокоридори національного, 5 – регіонального та 3 – місцевого рівнів.

На території Хмельницької області знаходиться транскордонний об'єкт, включений до списку Всесвітньої спадщини [ЮНЕСКО](#) (пам'ятка науки і техніки), – Геодезична дуга Струве, а також трансєвропейський об'єкт Всесвітньої природної спадщини «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи».

Відходи є одним з найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього природного середовища і негативного впливу на благополуччя та стан здоров'я людей. В області гостро відчувається ситуація у сфері поводження з відходами. Основними джерелами утворення відходів є підприємства агропромислового комплексу, металургійного виробництва, виробництва готових металевих виробів та сфери комунально-побутового обслуговування. В області налічується 311 суб'єктів господарювання, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів.

У 2024 році від економічної діяльності підприємств та організацій (у тому числі від домогосподарств) утворилося 1074189,396 т відходів, лише від економічної діяльності утворено – 898287,727 т відходів. З них 5460,307 т становлять небезпечні відходи та

1068729,089 т відходів, що не є небезпечними. За даними Головного управління статистики у Хмельницькій області протягом 2024 року утворено 5120,291 т деревних відходів, 506737,983 т відходів рослинного походження. На 01.01.2025 року кількість заборонених і непридатних до використання ХЗЗР на території області становить 172,0543 тонни.

Основними напрямками стратегії управління у сфері поводження з відходами є повне знешкодження непридатних пестицидів, що знаходяться на території області, та розв'язання проблеми побутових відходів, зокрема через впровадження системи роздільного збирання та утилізації сміття і будівництва нових сучасних полігонів для населених пунктів, в першу чергу, обласного центру.

За даними Департаменту охорони здоров'я Хмельницької обласної державної адміністрації в структурі захворюваності населення, за підсумками роботи 2024 року, перше місце посідають хвороби органів дихання – 14 536,5 на 100 тисяч населення, друге – хвороби системи кровообігу – 4 802,5 на 100 тисяч, третє місце посідають хвороби кістково-м'язевої системи – 2730,1 на 100 тис населення, хвороби сечостатевої системи – 2517 на 100 тисяч, деякі інфекційні та паразитарні хвороби 1074,7, новоутворення – 812,5 на 100 000 тисяч населення.

До найбільших об'єктів підвищеної екологічної, ядерної та радіаційної небезпеки в області відносяться ВП Хмельницька АЕС (м. Нетішин), ПАТ «Подільський цемент» (м. Кам'янець-Подільський) та ХКП «Спецкомунтранс» (м. Хмельницький).

За інформацією Головного управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Хмельницькій області до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки у 2024 році включено 156 об'єктів підвищеної небезпеки, що розташовані на території Хмельницької області, а саме: до 1 класу віднесено 8 об'єктів; до 2 класу – 7 об'єктів; до 3 класу – 141 об'єкт.

Таким чином, Хмельницька область має ряд екологічних проблем, які опосередковано разом з іншими соціально-економічними чинниками впливають на стан здоров'я та соціальний добробут населення.

Програма не передбачає появу нових ризиків для стану довкілля та здоров'я населення, як Хмельницької МТГ, так і Хмельницької області в цілому. Реалізація Програми сприятиме покращенню стану довкілля, умов життєдіяльності населення Хмельницької МТГ і території Хмельницької області, що знаходяться поблизу місць реалізації заходів Програми. Водночас, на територіях у зоні впливу нових об'єктів інфраструктури можливі додаткові впливи на довкілля, які будуть оцінюватися при підготовці окремих проєктів у рамках процедури ОВД (оцінки впливу на довкілля) зі включенням відповідних заходів щодо попередження, мінімізації та компенсації негативного впливу.

4. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ, У ТОМУ ЧИСЛІ РИЗИКИ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ЯКІ СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, ЗОКРЕМА ЩОДО ТЕРИТОРІЙ З ПРИРОДООХОРОННИМ СТАТУСОМ (ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМИ ДАНИМИ, СТАТИСТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ ТА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕНЬ)

В рамках Програми, на основі аналізу стану компонентів навколишнього середовища, визначені основні екологічні проблеми Хмельницької міської територіальної громади:

- забруднення атмосферного повітря викидами промисловості, житлово-комунального сектору, автотранспортом; надходження парникових газів та пов'язані з цим зміни клімату;
- забруднення водних об'єктів скидами недостатньо очищених та забруднених вод, невідповідність якості питного водопостачання;
- необхідність будівництва, відновлення, модернізації головних споруд та мереж інженерної інфраструктури (каналізаційні мережі і споруди);
- недотримання режиму використання водоохоронних територій (прибережних захисних смуг, водоохоронних зон, заплав річок);
- недосконала система управління відходами, відсутність місцевого плану управління відходами;
- забруднення і засмічення навколишнього середовища побутовими відходами (несанкціоновані сміттєзвалища), деградація ґрунтового покриву;
- незадовільний стан зелених насаджень, необхідність здійснення заходів з озеленення міста та боротьби з чежерідними видами рослин (борщівник Сосновського);
- малі площі територій з природоохоронним статусом, недостатньо ефективні природоохоронні заходи із збереження біорізноманіття;
- відсутність документації із землеустрою для територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- недостатній рівень екологічної освіти та інформування населення.

Стан довкілля обумовлюється впливом на нього усіх суб'єктів природокористування. Відповідно, інтегрований еколого-економічний ефект природоохоронних заходів в громаді залежить від послідовності і результативності дій усіх суб'єктів господарської діяльності, а також від ефективності системи управління в цій сфері.

Інструментом реалізації екологічної політики стане Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки. Програма реалізує системний підхід до формування та реалізації екологічної політики як складової сталого (збалансованого) розвитку з урахуванням характерних для громади екологічних проблем.

Забруднення атмосферного повітря. Відповідно до Програми передбачено заходи, які на певних стадіях реалізації можуть бути джерелом утворення викидів в атмосферне повітря, а саме будівництво, капітальний та поточний ремонт вулично-дорожньої мережі, розширення проїзних частин центральних вулиць з улаштуванням заїзних «кишень» на зупинках громадського транспорту; будівництво та реконструкцію локальних мереж водопостачання та водовідведення.

Під час будівництва вказаних вище об'єктів інфраструктури міста вплив на атмосферне повітря здійснюватиметься за рахунок проведення земляних, будівельних, зварювальних, фарбувальних робіт. В процесі реалізації передбачених проєктних рішень в атмосферне повітря в основному надходитимуть речовини у вигляді пилу, заліза оксиду, марганцю оксиду, азоту оксидів, вуглецю оксиду тощо. При роботі двигунів автотранспортних засобів (пересувних джерел забруднення повітря), задіяних на постачанні і монтажі устаткування, в атмосферне повітря надходитимуть азоту оксид, вуглецю оксид, діоксид сірки, сажа, сірководень.

Загалом вплив цих факторів тимчасовий і розрахований виключно на період будівництва.

Також ці види діяльності будуть потенційно небезпечними для ґрунтового покриття. Негативний вплив відбуватиметься на стадії будівництва внаслідок розробки котлованів, прокладання комунікаційних і технологічних кабелів і систем, будівництва доріг і проявлятиметься в руйнуванні та деградації ґрунтового шару.

Забруднення водних об'єктів, невідповідність якості питного водопостачання. Існуючий стан водних об'єктів Хмельницької МТГ є проблемним, що пов'язано із зменшенням їх водності, значним погіршенням гідрохімічних параметрів води, евтрофікацією, незадовільним станом прибережно-захисних смуг та водоохоронних територій. Значна зарегульованість річок та неефективне проведення розчистки їх русел призводить до утворення застійних зон з низьким вмістом кисню, особливо у літній період. Надходження недостатньо очищених стічних вод промисловості та комунально-побутового сектору через неефективну роботу застарілих очисних споруд, а також потрапляння неканалізованих стоків та поверхневого стоку без очистки у водні об'єкти обумовлює їх інтенсивне забруднення, замулення та евтрофікацію. Цьому також сприяє забудова та розорювання водоохоронних зон, у тому числі прибережно-захисних смуг, їх засмічення та захаращення.

Будівництво (реконструкція) очисних споруд також потребує визначення гранично допустимих скидів з метою невиснажливого та безпечного використання водних ресурсів.

Негативний вплив на підземні води ймовірний під час продовження робіт з будівництва/реконструкції артезіанських свердловин Чернелівського водозабору; будівництва (реконструкції) мереж водопостачання та водовідведення у мікрорайонах міста Хмельницького та у сільських населених пунктах.

Зберігається ризик зміни гідрохімічного складу внаслідок використання техніки, а також у результаті осідання забруднюючих речовин з атмосферного повітря.

Якість питного водопостачання жителів Хмельницької МТГ залежить від якості підземних вод та стану системи видобування і подачі води. Більша частина свердловин останнім часом переважно не відновлювалась, модернізація споруд і обладнання для видобування і особливо транспортування води проводиться повільно, що суттєво зменшує якість води, що подається споживачу. Підвищений вміст заліза, марганцю, солей кальцію та магнію у підземних водах, що пов'язаний з особливими природними умовами формування водоносних горизонтів природних вод, а також підвищені показники вмісту нітрату та аміаку внаслідок забруднення підземних горизонтів, обумовлюють необхідність удосконалення та впровадження ефективних технологій водопідготовки.

Відходи, деградація ґрунтового покриття. Будівельно-ремонтна діяльність є джерелом утворення значних обсягів будівельно-ремонтних відходів, накопичення яких може обумовити забруднення та засмічення ґрунтового покриття.

До найпоширеніших ризиків деградації ґрунтів на території Хмельницької МТГ відносяться механічне зняття верхнього родючого шару, а також забруднення, засмічення, засолення, переувільнення та біологічна деградація. Забруднений ґрунтовий покрив поступово перетворюється на джерело надходження забруднюючих речовин до ґрунтових вод, рослин, повітря.

Відповідно до запланованих заходів вплив на ґрунти буде проявлятися на стадії будівництва внаслідок розробки котлованів, прокладання комунікаційних і технологічних кабелів, будівництва доріг і проявлятиметься в руйнуванні та деградації ґрунтового шару. Також під час будівництва можливі ризики його хімічного забруднення паливно-мастильними матеріалами від будівельного транспорту та полютантами, що осідають на поверхню ґрунту з атмосферного середовища. При проведенні будівельних робіт потенційно небезпечним є засмічення ґрунту будівельними відходами. Вплив цих факторів є тимчасовим і розрахований на період будівництва. По завершенню будівництва основні ризики погіршення стану ґрунтів будуть пов'язані із забрудненням, що надходить з атмосферного середовища та внаслідок засмічення твердими побутовими відходами. Остаточна оцінка зазначених видів планованої діяльності у сфері поводження з відходами повинна відбуватись у рамках процедури оцінки впливу на довкілля.

Природоохоронні території, біорізноманіття. Збільшення площ забудови на території населених пунктів Хмельницької МТГ, особливо у м. Хмельницькому, потребує облаштування додаткових зелених зон, парків, скверів. Для цього збільшується площа міських зелених насаджень, що обумовлює необхідність збільшення обсягів робіт з капітального ремонту і реконструкції об'єктів зеленого господарства, оскільки в умовах антропогенного впливу зелені насадження потребують посиленого догляду. Важливою проблемою є збільшення відсотка, а також належного утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду і екологічної мережі.

Такі заходи Програми, як будівництво/реконструкція/капітальний ремонт зовнішніх мереж водо-, електропостачання, водовідведення можуть обумовити формування ризиків погіршення стану біорізноманіття внаслідок:

- часткового перетворення оселищ живих організмів;
- зміни структури рослинного покриву та фауни, синантропізації та зменшення біорізноманіття;
- пошкодження та часткового знищення рослинності транспортними засобами, загибелі і пригнічення при веденні будівельних робіт, а також збільшення акустичного навантаження на біоту на території Хмельницької МТГ.

Через відсутність на проєктованих територіях ареалів проживання рідкісних та регіонально рідкісних тварин, а також місць зростання рідкісних рослин, рослин-ендемів та регіонально рідкісних рослин, вплив на види, що занесені до Червоної Книги України, списку регіонально рідкісних видів та ендемічних видів – відсутній.

Відмічено зниження популяцій рідкісних видів, зникнення місцевих природних фітоценозів.

Через відсутність загальноміської програми по боротьбі з інвазійними і неаборигенними видами, існує небезпека витіснення цими видами аборигенних видів рослин, тварин та мікроорганізмів.

Здоров'я населення.

Окреслені екологічні проблеми формують значні ризики для здоров'я населення Хмельницької міської територіальної громади. Відтермінування вирішення цих проблем посилює негативні тенденції щодо захворюваності населення громади, знижує якість та комфортність його проживання.

Прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації Програми досить складно (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, має пролонгований прояв, характеризується наявністю часового лагу між моментом виникнення та проявом наслідків. Можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з декількома видами господарської діяльності. Так, наприклад, захворювання дихальної системи можуть бути наслідками впливу як об'єктів житлово- комунального господарства, так і транспорту. Потенційне погіршення стану здоров'я населення від реалізації Програми – не прогнозується.

5. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ПОВ'ЯЗАНІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯМ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, ВСТАНОВЛЕНІ НА МІЖНАРОДНОМУ, ДЕРЖАВНОМУ ТА ІНШИХ РІВНЯХ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ, А ТАКОЖ ШЛЯХИ ВРАХУВАННЯ ТАКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Також враховуються такі міжнародні документи:

- Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року»;
- Резолюція про надзвичайну кліматичну та екологічну ситуацію;
- Конвенція ООН про охорону біорізноманіття;
- Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування у Європі (Бернська конвенція);
- Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція);
- Рамкова Конвенція зі змін клімату ООН для інвентаризації антропогенних викидів парникових газів;
- Паризька угода;
- Європейська ландшафтна конвенція.

В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20 березня 2018 року). Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (ухвалено Верховною Радою України 28 лютого 2019 року). У цьому законі зазначено, що стратегічна екологічна оцінка належить до основних інструментів реалізації державної екологічної політики та дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019 від 30.09.2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Затверджена Кабінетом Міністрів України 20 жовтня 2021 року «Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року», яка сприятиме виконанню міжнародних зобов'язань України за Паризькою угодою, передбачає оцінку впливу клімату на суспільство, економіку та природу, інтегруючи адаптацію в галузеву та місцеву політики та забезпечуючи ефективніше використання кліматичних даних.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 р. № 369, визначає одним з орієнтирів в економічній політиці декарбонізацію економіки, у тому числі підвищення енергоефективності, розвиток відновлюваних джерел енергії, розвиток циркулярної економіки та синхронізація із ініціативою «Європейський зелений курс».

Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 р. № 695 (із змінами), передбачає прискорення економічного зростання регіонів та територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку із забезпеченням покращення стану навколишнього природного середовища та невиснажливого використання природних ресурсів.

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифікована Указом Президії Верховної Ради від 04.10.1988 № 6673-XI, яка передбачає зобов'язання забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу майбутнім поколінням природної спадщини на її території.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля стосуються заходів щодо охорони від забруднення та покращення стану атмосферного повітря, водних об'єктів та ґрунтового покриву, охорони та збереження біорізноманіття, зменшення впливу та адаптація на зміни клімату і відображені у таких документах, як:

- Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату до 2030 року;
- Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року і операційний план заходів з її реалізації у 2024-2026 роках;
- Національний план управління відходами до 2033 року;
- Національний план дій та рішення Координаційної ради з питань щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням;
- Стратегія зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року та План її реалізації;
- Водна стратегія України на період до 2050 року;
- Державна стратегія управління лісами України до 2035 року;
- План управління річковим басейном Південного Бугу ;
- Національний план дій та рішення Координаційної ради з питань щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням;
- Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації».

Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі що пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, в документі державного планування встановлюються згідно з вимогами чинного законодавства України, зокрема Конституції України, Водного, Земельного, Повітряного, Лісового кодексів України, Кодексу цивільного захисту України; *законів України* «Про управління відходами», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про об'єкти підвищеної небезпеки», «Про охорону атмосферного повітря», «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про природно-заповідний фонд України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про Червону книгу України», «Про екологічну мережу України», «Про благоустрій населених пунктів», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону культурної спадщини»; *постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України* «Положення про державну систему моніторингу довкілля», «Порядок здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення», «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів», «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів», «Про затвердження Правил охорони поверхневих вод від забруднення зворотними водами», «Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України»; *накази Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ)* «Державні санітарні норми допустимих рівнів шуму в приміщеннях житлових та громадських будинків і на території житлової забудови», «Про затвердження Гігієнічних регламентів допустимого вмісту хімічних речовин у ґрунті», «Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів», «Про затвердження методичних рекомендацій «Оцінка ризику для здоров'я населення від забруднення атмосферного повітря».

На регіональному рівні зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі що пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені згідно зі Стратегією регіонального розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки (оновлена редакція), Проектом Стратегії розвитку Хмельницької міської територіальної громади до

2035 року та Планом заходів з реалізації Стратегії на 2026-2030 роки, Програмою державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря агломерації «Хмельницький» на 2022-2026 роки, Планом дій «Зелене місто для міста Хмельницького».

Під час підготовки ДДП було враховано ряд зобов'язань:

- обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

- виконання заходів, що гарантують екологічну безпеку середовища для життя і здоров'я людей, а також запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

- забезпечення процедури оцінки впливу на довкілля для об'єктів, розташованих у межах проекрованої території, і щодо яких законодавством передбачена така процедура у відповідності до Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»;

- у разі виявлення видів флори і фауни, внесених до Червоної книги України та/або до Загального переліку рідкісних та зникаючих видів судинних рослин і тварин Хмельницької області, які потребують охорони, передбачити їхнє збереження шляхом створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

6. ОПИС НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ВТОРИННИХ, КУМУЛЯТИВНИХ, СИНЕРГІЧНИХ, КОРОТКО-, СЕРЕДНЬО- ТА ДОВГОСТРОКОВИХ (1, 3-5 ТА 10-15 РОКІВ ВІДПОВІДНО, А ЗА НЕОБХІДНОСТІ - 50-100 РОКІВ), ПОСТІЙНИХ І ТИМЧАСОВИХ, ПОЗИТИВНИХ І НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ

Згідно «Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування», затверджених Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018р. № 296, наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення – це будь-які ймовірні наслідки для флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, клімату, повітря, води, ландшафту (включаючи техногенного), природних територій та об'єктів, безпеки життєдіяльності населення та його здоров'я, матеріальних активів, об'єктів культурної спадщини та взаємодія цих факторів.

Первинний екологічний вплив безпосередньо пов'язаний з виконанням робіт, передбачених Програмою, вторинний – є наслідком первинних змін в екосистемі. Первинний вплив від реалізації заходів, запропонованих Програмою на підставі проведеного аналізу у розділах 2-4 для флори, фауни, стану атмосферного середовища, ґрунтів, природоохоронних територій, у тому числі територій та об'єктів природно-заповідного фонду та екологічної мережі оцінюється як прийнятний.

Відповідно, вторинний вплив вважається прийнятним на підставі відсутності первинного негативного впливу.

Синергічні наслідки – сумарний ефект, який формується, коли при взаємодії 2-х або більше факторів їх дія суттєво переважає дію кожного окремого компоненту. Синергічні наслідки для проектованої діяльності – не передбачаються. Це обґрунтовується тим, що Програмою не планується будівництво підприємств-забруднювачів, а групи сумарії забруднюючих речовин не включають сполуки, які надходять до об'єктів середовища через вплив автотранспорту та діяльність об'єктів інфраструктури. При дотриманні та виконанні всіх передбачених заходів можливість виникнення синергічних наслідків, – мінімальна.

Як тимчасові наслідки розглядаються ті, що формуються під час проведення робіт з будівництва/реконструкції (капітального ремонту), як постійні – ті, що виникають після реалізації проекту по закінченню будівництва. При виконанні підготовчих та будівельних робіт на проектних об'єктах негативний вплив на складові довкілля згідно з аналізом ризиків, що описані у розділі 4, матиме тимчасовий характер.

Під кумулятивним впливом розуміють сукупність впливів від реалізації ДДП та інших, що існують або плануються в найближчому майбутньому, видів антропогенної діяльності, які можуть призвести до значних негативних або позитивних впливів на навколишнє середовище.

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 11.

Таблиця 11 – Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом’якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?			●	+

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		•	•	+
Погіршення якості атмосферного повітря?			•	+
Появу джерел неприємних запахів?			•	
Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?		•	•	+
Водні ресурси				
Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?			•	+
Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?		•	•	+
Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			•	
Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			•	+
Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			•	
Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			•	+
Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	+
Зміни напряму або швидкості потоків підземних вод?			•	
Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	+
Відходи				
Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		•	•	+
Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?			•	+
Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	+

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	+
Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?		•	•	
Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			•	
Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	+
Виникнення конфліктів між ухваленими цілями програми та цілями місцевих громад?			•	+
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			•	+
Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			•	
Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			•	
Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			•	+
Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			•	
Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			•	+
Населення та інфраструктура				

Чи може реалізація Програми спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			•	
Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			•	
Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?			•	+
Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?			•	
Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			•	
Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			•	+
Екологічне управління та моніторинг				
Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			•	+
Погіршення екологічного моніторингу?			•	+
Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			•	+
Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			•	
Інше				
Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		•	•	+
Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			•	
Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			•	+
Суттєве порушення якості природного середовища?			•	+
Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	+

На основі експертних оцінок, представлених в таблиці, можна зробити такі висновки щодо ймовірного впливу Програми на довкілля:

Екологічна збалансованість. Програма враховує принцип екологічної збалансованості і в цілому орієнтована на зменшення впливу на довкілля.

Повітря. Однією з найважливіших екологічних проблем Хмельницької територіальної громади є забруднення повітряного басейну, зокрема в адміністративному центрі, викидами промислових підприємств (стаціонарні джерела забруднення) та автомобільного транспорту.

В результаті реалізації програми не передбачається збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та погіршення його стану. Можливе, навіть, зменшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел і покращення якості атмосферного повітря внаслідок скорочення викидів у атмосферне повітря від автотранспорту, від комунальних підприємств (котельні тепло-енергопостачання); розвитку електротранспорту. А також посилення контролю за станом атмосферного повітря завдяки реалізації моніторингу повітря.

Тому в результаті реалізації програми за рахунок запланованих заходів, можна очікувати навіть пом'якшення існуючої ситуації. Разом з тим, може мати незначне збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел внаслідок розвитку сільських територій і периферійних мікрорайонів територіальної громади.

Водні ресурси. Програма не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Натомість вона містить завдання та заходи спрямовані на захист та збереження водних ресурсів в межах територіальної громади, які передбачають капітальний ремонт очисних споруд, а також розчистку русел річок. Тому має покращитися якість очищення стічних вод і якість поверхневих вод.

Відходи. Внаслідок приєднання до території громади сільських населених пунктів можна очікувати зростання обсягів утворення як промислових, так і твердих побутових відходів. Програмою передбачається низка заходів щодо запобігання утворенню стихійного накопичення відходів, ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ, та проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів. В результаті прийняття програми буде вирішено ряд нагальних питань щодо поводження з відходами, що позитивно вплине на довкілля.

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Програми не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель можуть спостерігатись при виконанні завдань програми направлених на розвиток та збереження зелених насаджень та природно-заповідного фонду на території Хмельницької міської територіальної громади. Проте, вони не мають спричинити негативного впливу на довкілля.

Вплив на рекреаційні зони, біорізноманіття. В Програмі не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Навпаки, реалізація програми сприятиме зростанню площі зелених насаджень загального користування, об'єктів природно-заповідного фонду, екомережі, а також поліпшення стану природоохоронних територій.

Вплив на культурну спадщину. Реалізація Програми не має призводити до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини.

Вплив на населення і інфраструктуру. Програма не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення територіальної громади. Більше того, внаслідок виконання передбачених заходів, має знизитися рівень захворюваності населення міста.

Екологічне управління, моніторинг та інше. Програма не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки, натомість передбачає покращення стану атмосферного повітря, поверхневих вод, системи управління відходами. Реалізація програми має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей програми. Програма орієнтована на впровадження ефективної системи екологічного моніторингу, який також передбачає і аналіз захворюваності населення.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Таким чином, реалізація Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на період 2026-2030 років не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація заходів програми може призвести до покращення екологічної ситуації на території громади.

Оцінка впливу Програми на зміни клімату. Здійснення термінових заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками є однією із цілей, сформульованих у новому Порядку денному сталого розвитку на період до 2030 року, ухваленому на саміті сталого розвитку, що проходив 25 вересня 2015 р. в Нью-Йорку.

Оцінка впливу Програми на зміни клімату здійснювалася відповідно до «Методичних рекомендацій щодо врахування кліматичного компонента в документах державного планування та під час здійснення стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля».

Таблиця 12 – Вплив Програми на клімат

Сфера впливу впливу	Вплив ДДП
Споживання енергії	Реалізація ДДП може призвести до збільшення споживання енергії, разом з тим передбачається використання енергозберігаючих технологій. Зменшення антропогенного впливу на клімат за рахунок: використання відновних джерел енергії на об'єктах комунальної власності. Переобладнання теплових мереж із заміною трубопроводів на попередньоізолювані. Капітальний ремонт котлів, когенераційних установок, встановлення сучасних енергоефективних насосів у котельнях та центральних теплових пунктах. Придбання тролейбусів у тому числі на автоматному ходу.
Викиди парникових газів	Реалізація ДДП не передбачає заходів, що призводитимуть до істотного зростання викидів парникових газів. Реалізація ДДП зменшить обсяги утворення відходів; заплановані операції поводження з відходами зменшать викиди CO ₂ та CH ₄ ; за рахунок оновлення рухомого складу автомобільного транспорту, використання відновних джерел енергії на об'єктах комунальної власності зменшаться викиди парникових газів.
Сприяння сумарного адаптаційного потенціалу регіону до зміни клімату внаслідок реалізації Програми	Реалізація програми моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря агломерації «Хмельницький». Виготовлення проєктів землеустрою щодо встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду. Надання консультацій, проведення тренінгів, семінарів щодо впровадження заходів з енергозбереження. Проведення «Днів сталої енергетики» у рамках Європейської ініціативи «Угода Мерів». Проведення заходів, спрямованих на поширення екологічних знань, підвищення рівня екологічної культури населення, у т. ч.

Сфера впливу впливу	Вплив ДДП
	розповсюдження екологічної реклами забезпечить найбільш сприятливі умови для реалізації Програми

Матриця прогнозу коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно) наслідків для довкілля внаслідок реалізації Програми наведена в таблиці 13, ключ до матриці – в таблиці 14.

Таблиця 13 – Аналіз ймовірного впливу факторів та ризиків реалізації ДДП (узагальнені результати процедури оцінки)

Напрями Програми	Атмосферне повітря	Клімат	Вода	Ґрунти	Природоохоронні території	Біорізноманіття	Здоров'я
НАПРЯМ 1. Покращення якості атмосферного повітря та кліматична політика: пом'якшення та адаптація до зміни кліматупокращення якості атмосферного повітря	П/СС/Р	П/СС/Р	0	0	0	0	П/СС/М
НАПРЯМ 2. Охорона і раціональне використання зелених насаджень, збереження природно-заповідного фонду	П/СС/М	П/СС/М	Нп/СС/М	Нп/СС/М	П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М
НАПРЯМ 3. Охорона та раціональне використання водних ресурсів	0	П/СС/Р	П/СС/Р	Нп/СС/М	Нп/СС/М	Нп/СС/М	П/СС/М
НАПРЯМ 4. Ефективне управління відходами	П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М	Нп/СС/М	0	П/СС/М
НАПРЯМ 5 Екологічна освіта та виховання, співпраця з громадськістю	П/СС/М		П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М	П/СС/М

Таблиця 14– Ключ до матриці

Позначення	Пояснення
-2	Значний негативний вплив. Значний негативний вплив слід звести до мінімуму із застосуванням заходів щодо пом'якшення наслідків, щоб він став незначним.
-1	Помірний негативний вплив. Цей вплив є прийнятним.
0	Немає впливу.
+ 1	Помірний позитивний вплив.
+ 2	Значний позитивний вплив.
(?)	Значення впливу не може бути оцінено з певністю через відсутність даних про компоненти довкілля, заплановану діяльність або з інших причин.
П/Нп	Прямий / Непрямий
ДС/ СС/КС	Довгостроковий (10-15 років) / Середньостроковий (3-5 років) / Короткостроковий (1 рік)
М/Р	Місцевий / Регіональний
К/С/ТрК	Кумулятивний / Синергічний / Транскордонний

Виходячи з вищевикладеного, найсприятливішим варіантом буде затвердження запропонованої Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки.

7. ЗАХОДИ, ЩО ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ ВЖИТИ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ, ЗМЕНШЕННЯ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НЕГАТИВНИХ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ

Проект Програми передбачає виконання великої кількості заходів, реалізація яких є невід'ємною складовою при створенні сприятливого в екологічному відношенні життєвого середовища.

Атмосферне повітря. З метою зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел, підвищення якості повітряного середовища міста та запобігання негативним наслідкам зміни клімату Програмою передбачено виконання наступних заходів:

- придбання тролейбусів у тому числі на автоматному ходу;
- оновлення рухомого складу муніципального парку новітніми транспортними засобами;
- модернізація існуючих систем опалення та модернізація газоочисного устаткування;
- збільшення площі зелених насаджень загального користування, озеленення зупинок автотранспорту;
- впорядкування руху транспорту на дорогах центральної частини міста;
- запобігання випалювання рослинності;
- моніторинг стану атмосферного повітря та інформування населення про його стан.

Земельні ресурси. Ґрунти. Заходи для забезпечення нормативного стану земельних ресурсів та ґрунтів включають:

- дотримання екологічних вимог, установлених законодавством України, при проектуванні, розміщенні та будівництві об'єктів;
- обов'язкове дотримання меж території, відведеної для будівництва;
- максимальне збереження площі земельних ділянок з ґрунтовим і рослинним покривом;
- відокремлення небезпечних відходів на етапі збирання чи сортування та передача спеціалізованим підприємствам, які мають ліцензії на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами;
- недопущення порушення гідрологічного режиму земельних ділянок.

Водні ресурси. Покращення стану та захист поверхневих та підземних вод від забруднення включає такі заходи:

- модернізація і капітальний ремонт артезіанських свердловин і водопровідних насосних станцій;
- капітальний ремонт очисних споруд;
- розширення каналізаційної мережі в приватному секторі для забезпечення централізованого водовідведення та мінімізації забруднення поверхневих водойм громади неочищеними стічними водами;
- будівництво локальних очисних споруд зливових стоків та покращення стану існуючої дощової каналізації територіальної громади;
- виявлення та ліквідація самовільних несанкціонованих підключень комунально-побутових стоків в мережу зливової каналізації;
- моніторинг поверхневих вод;
- розчистка русел річок;
- винесення меж прибережних захисних смуг та вирішення питання їх утримання;
- інформування населення про стан водних екосистем та джерел їх забруднення (в тому числі видання науково-просвітницької літератури), залучення громадськості до вирішення водоохоронних та водозберігаючих питань;
- покращення водного режиму р. Плоскої, р. Південний Буг, р. Кудрянки;
- проведення наукових досліджень стану водойм;
- біологічна меліорація водойм.

Природоохоронні території. Біорізноманіття. Для збереження та розширення природоохоронних територій та біорізноманіття Програмою передбачено такі заходи:

- виготовлення землепорядної документації та винесення в натуру (на місцевість) меж парків, скверів та зелених зон;
- виготовлення проєктів землеустрою щодо встановлення меж об'єктів природно-заповідного фонду;
- озеленення території громади, у т. ч. парків.

Для збереження та пом'якшення впливу заходів Програми на природоохоронні території та біорізноманіття необхідно забезпечити дотримання природоохоронного законодавства та охорону прибережної захисної смуги річок і прилеглих до неї територій під час здійснення заходів Програми.

Відходи. Оптимізація системи управління відходами на території Хмельницької МТГ згідно з Програмою включає:

- збір небезпечних відходів, що містяться у складі побутових відходів, від мешканців громади (Екобус);
- забезпечення роздільного збирання побутових відходів у Центрах управління відходами;
- будівництво майданчиків для сортування відходів;
- реконструкція існуючого полігону та будівництво двох нових карт складування твердих побутових відходів;
- ліквідація несанкціонованих сміттєзвалищ у населених пунктах громади;
- розробка місцевого плану управління відходами Хмельницької міської територіальної громади.

Здоров'я населення. З огляду на те, що Програма спрямована на покращення екологічного стану та зниження ризиків для здоров'я населення, передбачаються такі заходи: поліпшення якості питної води шляхом модернізації систем водопостачання, заміни зношених мереж та контролю за мікробіологічними і санітарно-хімічними показниками; зниження впливу атмосферних забруднювачів; підвищення санітарної безпеки територій; зміцнення системи моніторингу та раннього попередження щодо забруднення повітря, води, ґрунтів; інформаційно-освітні кампанії, спрямовані на підвищення екологічної культури населення.

Запропоновані Програмою заходи забезпечуть комплексний підхід до пом'якшення та запобігання можливим негативним наслідкам Програми, і особливо – на території природно-заповідного фонду. Їх реалізація сприятиме збереженню унікальних природних комплексів, підвищенню екологічної стійкості регіону та зміцненню екологічної безпеки.

8. ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ВИПРАВДАНИХ АЛЬТЕРНАТИВ, ЩО РОЗГЛЯДАЛИСЯ, ОПИС СПОСОБУ, В ЯКИЙ ЗДІЙСНЮВАЛАСЯ СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА, У ТОМУ ЧИСЛІ БУДЬ-ЯКІ УСКЛАДНЕННЯ (НЕДОСТАТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТАКОЇ ОЦІНКИ)

Програма охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки реалізує системний підхід до формування та реалізації екологічної політики як складової сталого (збалансованого) розвитку з урахуванням характерних для територіальної громади соціально-економічних умов та екологічних проблем.

Основна мета розроблення Програми – здійснення на території Хмельницької міської територіальної громади заходів у галузі охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів, в тому числі в рамках повоєнного відновлення, запобігання негативним наслідкам для довкілля та ліквідація таких наслідків, а також формування в жителів громади екологічної культури.

Сценарії розвитку з метою вибору виправданих альтернатив – один із методів прогнозування, окремий розділ стратегічного управління, що посідає проміжну позицію між експертними методами оцінювання та методами математичного моделювання.

З метою розгляду проектних рішень та їх екологічних наслідків під час здійснення стратегічної екологічної оцінки проекту ДДП розглянуто наступні альтернативи:

Позитивний сценарій - формується на основі прогнозних змін та впровадження заходів, передбачених Програмою.

Інерційний сценарій - формується на основі припущень, що протягом тривалого часу вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на стан громади залишиться незмінним.

Песимістичний сценарій – тобто опис, прогнозування та оцінка ситуації у випадку незатвердження зазначеного документа державного планування.

Позитивний сценарій - впровадження всіх заходів, передбачених програмою.

Переваги : поліпшення якості довкілля (повітря, води, ґрунтів); зменшення рівня забруднення довкілля та ризиків для здоров'я населення; вдосконалення мереж водовідведення; вдосконалення системи управління відходами.

Недоліки : значні фінансові витрати на впровадження заходів. Можливі ризики при впровадженні.

Позитивний сценарій демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації усіх заходів Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки. **Є пріоритетним сценарієм для реалізації.**

Інерційний сценарій – збереження поточних тенденцій, мінімальні зміни у сфері природоохоронної діяльності (тільки при настанні ситуації, що потребує негайного реагування, без дій на упередження).

Переваги: стабільність у короткостроковій перспективі; відсутність значних поточних витрат, направлених на запобігання виникненню негативних змін довкілля та здоров'я населення; можливість адаптації до змін поступово.

Недоліки: відсутність прогресу у покращенні стану довкілля; поступове зростання екологічних ризиків; невиконання національних та міжнародних екологічних зобов'язань.

При інерційному сценарії усе в зовнішньому оточенні «йде, як на даний момент», зовнішні можливості та загрози, що виникають, взаємокомпенсуються. При даному випадку заходи з покращення довкілля будуть здійснюватися без чітко визначеного нормативного документу, яким передбачено напрями та завдання з охорони довкілля. Може розглядатись виключно, як допоміжний сценарій, у разі затримки з фінансуванням.

Песимістичний сценарій - відсутність затвердження Програми, відсутність фінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища, погіршення стану довкілля.

Переваги : - не порушується існуюча соціально-економічна структура громади; економія бюджетних коштів у короткостроковому періоді.

Недоліки : погіршення стану екосистем, якості атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів; незабезпеченість належним чином населення життєво необхідними якісними послугами (водопостачання, водовідведення, очищення стічних вод, утилізація ТВП); забруднення території громади стихійними сміттєзвалищами; зростання ризиків захворюваності населення; підвищення соціальної напруги через екологічні проблеми. Втрата інвестиційної привабливості територіальної громади.

Песимістичний сценарій» передбачає продовження існуючої ситуації, але більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем «спрацюють» і ці ризики настануть з високою імовірністю, значно погіршать існуючу ситуацію. Неприйнятний сценарій, якого слід уникати.

Реалізація альтернативи «Позитивний сценарій» є екологічно, соціально та економічно обґрунтованим варіантом, реалізація якого дозволить досягти поставлених цілей Програми із забезпечення належного рівня екологічної безпеки та підвищення якості життя населення громади.

Основним критерієм під час проведення стратегічної екологічної оцінки Програми є її відповідність законодавству у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Основні методи, що використовувались для проведення стратегічної екологічної оцінки:

- метод контрольного переліку – цей метод використовувався для виявлення усіх важливих впливів та ризиків;
- оцінка впливів – цей метод був використаний для кількісного оцінювання впливів та ризиків;
- мультикритеріальний аналіз – метод був застосований для оцінки кумулятивних ефектів.

При підготовці Звіту про стратегічну екологічну оцінку були виявлені наступні труднощі:

- відсутність актуальних даних характеристики сучасного стану складових навколишнього природного середовища, біорізноманіття, інвентаризації природних ресурсів та особливо моніторингу довкілля безпосередньо для території, що розглядається, у відкритому доступі;
- відсутність даних на рівні населених пунктів з основних проблемних питань (охорона довкілля, охорона здоров'я населення тощо) через розділення між собою загальнонаціональних, загальноміських та районних систем збору статистичних даних та даних органів охорони довкілля, охорони здоров'я;
- обставини, пов'язані зі збройною агресією російської федерації проти України та введенням воєнного стану, у тому числі обмеження доступу до низки кадастрів та інформаційних систем.

9. ЗАХОДИ, ПЕРЕДБАЧЕНІ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ МОНІТОРИНГУ НАСЛІДКІВ ВИКОНАННЯ ДОКУМЕНТА ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Заходи з моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення розроблено відповідно до «Порядку здійснення моніторингу наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення» затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1272.

Моніторинг проводиться з метою виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, забезпечення здійснення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування, а також у разі виявлення негативних наслідків, не передбачених звітним про стратегічну екологічну оцінку, вжиття заходів для їх усунення.

Організація моніторингу вимагає визначення того, хто повинен здійснювати моніторинг, хто повинен забезпечувати доступ до результатів, що має бути предметом моніторингу, яка інформація повинна оприлюднюватися (безпосередні дані вимірювань або результати їх аналізу), де слід здійснювати моніторинг, з якою періодичністю й протягом якого часу, коли слід оприлюднити результати, які методи моніторингу та поширення інформації слід використовувати.

Згідно ч. 1 ст. 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» Замовник у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному веб-сайті у мережі Інтернет та у разі виявлення не передбачених звітним про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення.

Зміст заходів, передбачених для здійснення моніторингу, та строки їх виконання.

Моніторинг наслідків виконання Програми для довкілля доцільно інтегрувати у загальний процес моніторингу виконання Програми шляхом створення та підтримання загальної системи моніторингу реалізації Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026 -2030 роки та наслідків для довкілля.

Для здійснення моніторингу наслідків виконання проєкту Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, пропонуються такі заходи:

- визначення відповідального працівника, уповноваженого на виконання обов'язків зі збирання, аналізу даних і подання звітності;
- визначення вимог до збирання даних, у томі числі оцінка прогалів у доступності та якості даних, зазначених у проєкті Програми та у звіті про СЕО;
- підготовка плану збирання даних, який включатиме визначення потреб в інформації, джерел і способів отримання інформації, а також витрат, пов'язаних зі здійсненням моніторингу і збором інформації, забезпечення фінансування пропонованих заходів моніторингу;
- проведення збору та аналізу даних;
- підготовка звітності та оприлюднення даних моніторингу.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО. Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості.

Моніторинг наслідків виконання проєкту Програми базується на розгляді цільових показників для кожного сектору міського розвитку та аналізі досягнення запланованих результатів. Для здійснення моніторингу наслідків виконання проєкту Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, система запропонованих цільових індикаторів має включати екологічні індикатори та індикатори здоров'я населення (таблиця 15).

Строки виконання заходів з моніторингу: один раз на рік протягом строку дії документа державного планування та після закінчення такого строку.

Таблиця 15 – Кількісні та якісні показники, одиниці їх вимірювання та цільові значення таких показників для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

№ з/п	Індикатор	Одиниця вимірювання	Цільове значення	Методи визначення показників (джерело даних)
1	Обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря	тис. тонн	1,04	дані Департаменту природних ресурсів та екології ХОВА, Головного управління статистики у Хмельницькій області
2	Викиди найпоширеніших забруднюючих речовин (оксид вуглецю, пил, оксиди азоту та діоксид сірки) в атмосферне повітря	тонн	тенденція до зниження	дані Департаменту природних ресурсів та екології ХОВА, Головного управління статистики у Хмельницькій області
3	Індекс забруднення атмосфери (ІЗА) середній по місту	умовних од.	низький (1–3)	дані Хмельницького обласного центру з гідрометеорології
4	Площа земель природно-заповідного фонду	тис. га	2,95	дані Управління з питань екології та контролю за благоустроєм ХМР
5	Озеленення території населених пунктів громади, у т. ч. парків	висадження од. (кущів та дерев)	350	дані управління комунальної інфраструктури
6	Обсяги утворення ТПВ на території громади	тонн	тенденція до зниження	Дані Головного управління статистики у Хмельницькій області, ХКП «Спецкомунтранс»
7	Частка оброблених побутових відходів (від загального обсягу утворених відходів)	%	15	Дані Головного управління статистики у Хмельницькій області, ХКП «Спецкомунтранс»

8	Частка роздільно зібраних ТПВ за двохконтейнерною схемою (від загального обсягу утворених ТПВ)	%	5	ХКП «Спецкомунтранс»
9	Забрано води з природних водних об'єктів (поверхневих, підземних)	млн куб. м	тенденція до зниження	дані Департаменту природних ресурсів та екології ХОВА, РОВР в Хмельницькій області
10	Скинуто зворотних вод (забруднених (з них без очищення), нормативно очищених)	млн куб. м	тенденція до зниження	дані Департаменту природних ресурсів та екології ХОВА, РОВР в Хмельницькій області
11	Чисельність населення громади	Тис. осіб	тенденція до збільшення	Дані Головного управління статистики у Хмельницькій області
12	Доступність населення до місць надання первинної медичної допомоги	% кількості населення, що має доступ	95	Дані Управління охорони здоров'я ХМР
13	Рівень малюкової (від 0 до 1 року) смертності	на 1000 живонароджених дітей, проміле	4	Дані Управління охорони здоров'я ХМР

Засоби і способи виявлення наявності або відсутності наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, з урахуванням можливості виявлення негативних наслідків виконання ДДП, не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку:

- результати інспекторських перевірок діяльності суб'єктів господарювання, що входили у сферу реалізації Програми;

- дані системи державного моніторингу навколишнього природного середовища, що можуть характеризувати вплив на довкілля об'єктів, що входили у сферу реалізації Програми;

- звернення громадськості та інформація засобів масової інформації.

У разі, коли під час здійснення моніторингу виявлено не передбачені звітом про стратегічну екологічну оцінку негативні наслідки виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, замовник вживає заходів для їх усунення.

10. ОПИС ЙМОВІРНИХ ТРАНСКОРДОННИХ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ, У ТОМУ ЧИСЛІ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Враховуючи географічне місце розташування Хмельницької міської територіальної громади наслідки планованої діяльності, передбаченої Програмою, не поширюватимуться на території за межами України та не матимуть впливу на довкілля суміжних країн, ймовірні транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення внаслідок реалізації Програми є відсутніми.

11. РЕЗЮМЕ НЕТЕХНІЧНОГО ХАРАКТЕРУ, РОЗРАХОВАНЕ НА ШИРОКУ АУДИТОРІЮ

Цей Звіт містить аналіз наслідків прийняття рішення Хмельницькою міською радою про затвердження Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2025-2030 роки».

Програма визначає сукупність взаємоузгоджених завдань і заходів, що будуть реалізовуватися місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями щодо вирішення нагальних проблем та забезпечення цілей з розвитку екологічно чистої та енергоефективної громади.

Екологічна ситуація на території Хмельницької міської територіальної громади характеризується відносною стабільністю показників. Разом з тим, висока зношеність інфраструктури громади, низький рівень енергоефективності, ресурсозатратність підприємств, відсутність належного поводження з твердими побутовими відходами, зокрема їх переробки та захоронення, інтенсивне використання земельних ресурсів в комплексі створюють екологічні загрози для громади.

Аналіз екологічного стану міста Хмельницького свідчить про середній стан забруднення атмосферного повітря, ІЗА = 2,85. Найбільший внесок у забруднення мають такі речовини, як пил, діоксид азоту, оксид вуглецю. Поточного року перевищення спостерігались по діоксиду азоту.

Водні ресурси представлені поверхневими та підземними водами. Поверхневі включають річки, водосховища, ставки тощо. Головною річкою є Південний Буг. В останні роки спостерігається зменшення вмісту розчинного кисню у воді, натомість виявляються значні перевищення ГДК за показниками БСК₅, ХСК, хрому тощо.

Питне водопостачання Хмельницької міської територіальної громади включає як централізоване, так і децентралізоване. Вода з Чернелівського водозабору (розташований на відстані 34 км від міста) становить до 95 % від загального водоспоживання міста. Децентралізоване водопостачання забезпечують криниці та свердловини. Вода у природному стані містить підвищений вміст заліза, марганцю, аміаку, солей кальцію та магнію.

Хмельницька МТГ має невеликий показник заповіданості території, що значно поступається загальноукраїнському та інших громад. На території громади представлені види, що занесені до Червоної книги України, – грифола листувата, підсніжник білосніжний, гніздівка звичайна, лілія лісова, скополія карніолійська. Серед рослин, які охороняються в Хмельницькій області – арум Бессерів, воронець колосистий, дзвоники персиколісті, первоцвіт високий. Трапляється угруповання глечиків жовтих та латаття білого, що занесені до Зеленої книги України.

Елементи Смарагдової мережі, водно-болотні угіддя міжнародного значення, а також біосферні резервати програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» на території МТГ – відсутні.

Територія Хмельницької МТГ охоплена Екологічною мережею національного, регіонального та локального (м. Хмельницький) рівнів.

У місті відбувається сортування небезпечних відходів та інших категорій, завдяки цьому кількість відходів, що потрапляють на полігон – скорочується. Проте для забезпечення безпечних умов у системі поводження з відходами, та скорочення обсягів утворення парникових газів необхідно побудувати сміттепереробний завод, а старий полігон – рекультивувати.

Захворюваність населення по нозологіях суттєво відрізняється залежно від віку і у дорослого населення є достатньо високою, порівняно з іншими категоріями. Найбільше значення у дітей та підлітків припадає на захворювання органів дихання.

Основні екологічні проблеми Хмельницької міської територіальної громади пов'язані з достатньо високим рівнем антропогенного навантаження, що обумовлює негативний вплив на стан навколишнього природного середовища, в тому числі:

- забруднення атмосферного повітря автотранспортом та викидами промисловості та житлово-комунального сектору, збільшення викидів парникових газів;

- забруднення водних об'єктів скидами недостатньо очищених та забруднених вод, невідповідність якості питного водопостачання;
- недосконала система управління відходами, деградація ґрунтового покриву;
- незадовільний стан зелених насаджень;
- малі площі територій з природоохоронним статусом, недостатньо ефективні природоохоронні заходи зі збереження біорізноманіття.

У ході проведення СЕО здійснено оцінку факторів ризику і потенційного впливу на стан довкілля, враховано екологічні завдання місцевого рівня.

Реалізація програми не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля. Разом з тим, реалізація основних заходів Програми може призвести до покращення екологічної ситуації.

Заходи програми не суперечать міжнародним угодам, державним, регіональним та місцевим програмам та планам, а навпаки спрямовані на їх безумовне дотримання та виконання.

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що в цілому розроблення Програми було проведено з урахуванням ймовірних впливів на довкілля та стан здоров'я населення та прагненням нівелювати негативні наслідки. Реалізація програми сприятиме зменшенню антропогенного навантаження на довкілля, поліпшенню здоров'я населення та умов його життєдіяльності.

Заходи з моніторингу наслідків виконання «Програми охорони довкілля Хмельницької міської територіальної громади на 2026-2030 роки» включають збір та аналіз даних по визначених індикаторах моніторингу, які в кінці року разом з інформацією про підсумки її виконання повинні бути оприлюднені на сайті Хмельницької міської ради.

Виконавці :

Заступник начальника управління-
начальник відділу з питань екології
управління з питань екології та
контролю за благоустроєм
Хмельницької міської ради

Інна КУЦКА

Заступник начальника відділу з
питань екології управління з питань
екології та контролю за благоустроєм
Хмельницької міської ради

Наталя Сибіга